RAPPORT

De energietransitie in Oss

In opdracht van de Rekenkamercommissie Oss

Roel Lauwerier, Floor hooge Venterink en Carmen Hendriks

23 juni 2023

TwynstraGudde

Impact op morgen.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 2

1. Inleiding 4

1.1. Aanleiding en doelstelling 4
1.2. Onderzoeksvragen 4
1.3. Normenkader 5
1.4. Aanpak 6
1.5. Leeswijzer 7
1.6. Begrippenlijst 8

2. Conclusies en aanbevelingen 10

2.1. Conclusies 10
2.1.1. Beantwoording hoofdvraag 10
2.1.2. Beantwoording deelvragen 11
2.2. Aanbevelingen 17

3. Kaderstelling 19

3.1. Kaderstelling 19
3.1.1. Ambities en doelen 19
3.1.2. Acties en maatregelen 20
3.1.3. Afspraken over informatievoorziening 22
3.2. Analyse 23
3.3. Toetsing aan het normenkader 26

4. Uitvoering en doelrealisatie 28

4.1. Uitvoering en doelrealisatie 28
4.1.1. Uitvoering 28
4.1.2. Doelrealisatie 29
4.1.3. Financiële kaders 30
4.1.4. Monitoring 30
4.2. Analyse 31
4.3. Toetsing aan het normenkader 34

5. Rol van de raad 36

5.1. Rol van de raad 36

5.2. Analyse **37**
5.2.1. Enquête 38
5.3. Toetsing aan het normenkader **46**

Bijlage 1 | Overzicht van geïnterviewde personen 48

Bijlage 2 | Bronnenlijst 49

1. Inleiding

1.1. Aanleiding en doelstelling

Iedere gemeente heeft de opdracht een bijdrage te leveren aan de energietransitie en werkt aan gemeentelijke doelen, maar ook samen met andere partijen binnen een energieregio (de Regionale Energiestrategie, RES). De energietransitie omvat de overgang van een systeem waarin de energievoorziening draait op fossiele brandstoffen naar een systeem op basis van duurzame energiebronnen. Ook is er aandacht voor energiebesparing en -opslag. De urgentie van de energietransitie is de afgelopen tijd toegenomen, o.a. door de stijgende energieprijzen.

In dat kader is het waardevol voor gemeenteraden om de stand van zaken ten aanzien van de energietransitie in de gemeente inzichtelijk te maken. Welke kaders, doelen, middelen en tijdlijn zijn afgesproken en hoe staat het met de realisatie daarvan. Bovendien is het interessant voor gemeenteraden om de mogelijkheden tot sturing en controle op het terrein van de energietransitie te kennen en inzicht te krijgen in hoe sturings- en controlemogelijkheden door de eigen raad wel of niet worden ingezet.

De rekenkamer(commissie)s van Breda, 's-Hertogenbosch, Oss en Tilburg hebben besloten om gezamenlijk onderzoek te verrichten naar de energietransitie. Zij hebben TwynstraGudde gevraagd om dit onderzoek namens hen uit te voeren. Met dit onderzoek willen de rekenkamer(commissie)s inzicht krijgen in de stand van zaken van de energietransitie bij andere gemeenten, de aanpak van sturing en controle van andere raden en inzicht in wat bij de deelnemende gemeenten goed werkt en wat minder of niet. Daarvan kan elke raad leren.

De doelstelling van het onderzoek is hiermee tweeledig.

1. *De Rekenkamer(commissie)s beogen de gemeenteraden inzicht te geven in de stand van zaken van de energietransitie in hun gemeente. Er wordt gekeken naar de doelen die door de gemeenten zijn vastgesteld in relatie tot de resultaten van de RES. Daarbij worden gehanteerde sturings- en controlemogelijkheden voor de gemeenteraden in beeld gebracht.*
2. *Op basis van de 'good practices' - de sterke punten van de verschillende aanpakken van de deelnemende gemeenten - worden zo mogelijk aanbevelingen voor versterking van sturing en controle door de raad bij de energietransitie gedaan.*

1.2. Onderzoeksvragen

Vanuit de bovenstaande doelstellingen van het onderzoek is de volgende hoofdvraag geformuleerd:

Wat is de voortgang van de energietransitie in de gemeenten Breda, 's-Hertogenbosch, Oss en Tilburg, welke sturings- en controlemogelijkheden hebben de verschillende gemeenteraden hiervoor ingezet en hoe effectief zijn deze, en wat kan men in dit opzicht van elkaar leren?

Deze hoofdvraag is uitgewerkt in een aantal deelvragen die we hebben geclusterd per onderzoeksaspect.

Kaderstelling

1. Welke doelen en ambities t.a.v. de energietransitie hebben de gemeenteraden van Breda, 's-Hertogenbosch, Oss en Tilburg vastgesteld?
2. Hoe verhouden de ambities ten aanzien van de energietransitie, die zijn opgenomen in het meest recente Bestuurs- of Coalitieakkoord van de gemeenten, zich tot de ambities opgenomen in de RES?

Uitvoering en doelrealisatie

3. Liggen de gemeenten op koers om de gestelde doelen binnen de daarvoor afgesproken termijnen en beschikbare middelen te halen? Welke doelen zijn bereikt/gedeeltelijk bereikt/niet bereikt (beknopt overzicht)?

Rol van de raad

4. Hoe wordt over de voortgang van de realisatie van de doelen aan de raad gerapporteerd?
5. Welke sturings- en controlemogelijkheden hebben de gemeenteraden in het kader van de gemeentelijke ambities t.a.v. energietransitie tot nu toe ingezet? Met welk effect/hoe effectief was dit?
6. Wat kunnen de gemeenteraden ten aanzien van de sturing op en controle van de energietransitie van elkaar leren?

Afbakening

Voor dit onderzoek beperkt het begrip energietransitie zich tot de doelen voor duurzame opwek van elektriciteit, energiebesparing en de warmtetransitie. De meeste gemeenten hebben ook doelen voor biodiversiteit, circulariteit, klimaatadaptatie, duurzame mobiliteit etc., maar deze zijn voor dit onderzoek buiten beschouwing gelaten. Op deze manier kan er in het onderzoek gekeken worden naar de verhouding tussen de gemeentelijke doelen en de regionale doelen van de RES-regio's.

1.3. Normenkader

Ten behoeve van het onderzoek is een normenkader vastgesteld. Het normenkader is het referentiekader voor de beoordeling. In de gemeentelijke nota's beantwoorden we de onderzoeksvragen en geven we per norm een oordeel over in hoeverre de gemeente voldoet aan de norm.

Een scherp oordeel zal de raad houvast bieden bij de interpretatie van het onderzoeksrapport. Bij de beoordeling van de normen, gebruiken we de volgende categorieën:

- De gemeente voldoet volledig of grotendeels aan de norm.
- De gemeente voldoet gedeeltelijk aan de norm.
- De gemeente voldoet niet/nauwelijks aan de norm.

In het onderzoeksrapport wordt de score geëxpliciteerd en onderbouwd.

Aspect	Norm
Kaderstelling	De raad heeft controleerbare ambities en doelen geformuleerd met betrekking tot de energietransitie.
	De gemeentelijke ambities en doelen en de ambities en doelen uit de RES zijn consistent en sluiten geheel op elkaar aan.
	De doelen en ambities zijn volledig en consistent uitgewerkt in acties en maatregelen. Daarbij is duidelijk afgesproken wie wat doet, ook op regionaal niveau.
	Er zijn heldere financiële kaders vastgesteld voor de uitvoering van de acties en maatregelen.
	Er is een duidelijke planning vastgesteld voor de uitvoering van de acties en maatregelen waarbij tussentijdse mijlpalen zijn benoemd.
	Duidelijk is afgesproken op welke momenten en op welke wijze de raad wordt geïnformeerd over en wordt betrokken bij de uitvoering van de energietransitie.
Uitvoering en doelrealisatie	De acties en maatregelen worden uitgevoerd conform planning.
	De doelen en ambities zijn bereikt of liggen op koers om bereikt te worden.
	De doelen en ambities worden bereikt binnen de vastgestelde financiële kaders.
	De realisatie van de doelen en ambities worden periodiek gemonitord op basis waarvan zo nodig tot bijsturing wordt overgegaan.
Rol van de raad	De informatievoorziening aan en betrokkenheid van de raad is conform de gemaakte afspraken.
	De informatievoorziening aan de raad is zodanig dat de raad tijdig kan zien of de ambities en doelen gehaald gaan worden en biedt inzicht in eventuele bijsturingsmogelijkheden.

1.4. Aanpak

De aanpak van dit onderzoek wordt gekenmerkt door drie fasen:

- **Informatie-uitvraag bij de organisatie en documentonderzoek.** Hierin zijn documenten gerelateerd aan de energie- en warmtetransitie en RES, geanalyseerd. Dit zijn documenten over de beleidskaders, de uitvoering in projecten en de verantwoording hierover aan het college en de raad. Ook zijn raadsdocumenten zoals moties en amendementen geanalyseerd.

- **Gesprekken en raadsenquête.** Vervolgens zijn er gesprekken gevoerd met ambtelijk en bestuurlijk betrokkenen bij de energietransitie en is met medewerkers van concern control van alle gemeenten gesproken. Er is een enquête uitgezet onder de raadsleden van alle gemeenten.
- **Rapportage.** Ten slotte is de rapportage opgesteld waarin de onderzoeksvragen worden beantwoord en de toetsing op het normenkader plaatsvindt. De rapportage is voor wederhoor teruggelegd bij de ambtelijke organisatie en de colleges.

Representativiteit survey
De enquête is door de griffie uitgezet bij de raadsleden en burgerraadsleden van de vier gemeenten. De antwoorden zijn anoniem en het invullen was niet verplicht. De enquête is door 71 raadsleden en burgerraadsleden ingevuld. Hieronder is per gemeente het responspercentage aangegeven:

- Breda: 19 respondenten van 39 raadsleden en 24 burgerraadsleden = 30,2%
- 's-Hertogenbosch: 16 respondenten van 39 raadsleden en 40 commissieleden-niet raadsleden = 20,3%
- Oss: 13 respondenten van 37 raadsleden en 16 burgerraadsleden = 24,5%
- Tilburg: 23 respondenten van 45 raadsleden en 28 burgerraadsleden = 31,5%.

Zoals hierboven te zien is, is de enquête niet door alle raadsleden van de vier gemeenten ingevuld. De resultaten geven wel inzicht in de ervaringen en beelden van raadsleden.

De bevindingen uit de enquête zijn meegenomen per gemeente in de gemeentelijke nota's (het hoofdstuk 'Rol van de raad'). De raadssessie om de resultaten van de enquête te bespreken, is komen te vervallen vanwege een gebrek aan aanmeldingen. In het algemeen deel is de totale respons verwerkt, dus voor de vier gemeenten gezamenlijk.

1.5. Leeswijzer

De rapportage is opgedeeld in twee delen:

1. De gezamenlijke rapportage met de overkoepelende conclusies en aanbevelingen
2. Vier gemeentelijke nota's
    a. Inleiding (hoofdstuk 1)
    b. Conclusies en aanbevelingen (hoofdstuk 2)
    c. Nota van bevindingen per gemeente waarin de deelvragen gedetailleerd uitgewerkt worden. (hoofdstukken 3, 4 en 5)

Het algemeen deel bevat de gezamenlijke rapportage met de overkoepelende conclusies en aanbevelingen.

In de gemeentelijke nota's worden na een inleiding de conclusies geformuleerd waarmee de hoofdvraag en deelvragen op hoofdlijnen worden beantwoord. Daarbij wordt onder andere ingegaan op de vraag wat de gemeenten van elkaar kunnen leren. Ook worden aanbevelingen gedaan die gelden voor die specifieke gemeente.
In de daarna volgende hoofdstukken worden de deelvragen gedetailleerd uitgewerkt. Het normenkader biedt de structuur voor de nota van bevindingen. Deze hoofdstukken zijn opgebouwd aan de hand van dezelfde drieslag: beschrijving, analyse en toetsing op de norm(en). In hoofdstuk 3 gaan we in op de kaderstelling van de gemeentelijke en regionale doelen voor de energietransitie. In §3.2. volgt een analyse en in §3.3. sluiten we af met een toetsing op de normen. In hoofdstuk 4 kijken we naar de uitvoering doelrealisatie. In §4.2. volgt een analyse en in §4.3. ronden we af met een toetsing op normen. In hoofdstuk 5 gaan we in op de positie van de raad, met aandacht voor de informatievoorziening aan de raad en de invulling van de eigen rol. In §5.2. volgt een analyse en we ronden af met een toetsing op de normen in §5.3.

1.6. Begrippenlijst

Deze begrippenlijst geeft uitleg over de veelgebruikte termen rondom de energietransitie.

Aardgasvrij	Een andere energiebron voor opwekking van elektriciteit en warmte in plaats van aardgas. De term wordt meestal gebruikt om aan te geven dat in een woning of wijk geen aardgasaansluitingen (meer) zijn.
Broeikasgassen	Bij de opwekking van energie komen broeikasgassen vrij (uitstoot/emissie) door verbranding van fossiele brandstoffen. Bij energie is dat voornamelijk CO_2. Er zijn andere broeikasgassen (methaan, lachgas) die vrijkomen bij andere bronnen, zoals landbouw.
Biomassa	Biomassa verwijst naar alle planten en dieren op aarde (zowel dood als levend). Biomassa is een belangrijke bron voor het opwekken van groene stroom of duurzame warmte. Wanneer we het hebben over energie uit biomassa, dan bedoelen we dus energie uit planten(resten) en dieren(resten).
CO_2-neutraal	Uitstoot bij de opwekking en gebruik van energie wordt gecompenseerd door opname van CO_2 zodat de netto CO_2-emissie nul is.
CO_2-uitstoot	CO_2-uitstoot is het vrijkomen van koolstofdioxide CO_2 in de lucht. Mensen en dieren stoten CO_2 uit. In het verleden werd deze uitstoot gecompenseerd door de opname van dezelfde hoeveelheid CO_2 door bomen en planten. De afgelopen 150 jaar is de uitstoot van CO_2 echter sterk gestegen. Onder andere omdat wij fossiele brandstoffen (zoals aardgas) zijn gaan verbranden voor industrie en vervoer.
Energieneutraal	Een begrip dat te maken heeft met de opwekking en het gebruik van energie in een bepaald gebouw of bepaald gebied. Als er evenveel energie wordt opgewekt als gebruikt is het gebied of gebouw energieneutraal.
Energiebesparingsplicht	De plicht voor bedrijven en instellingen om alle energiebesparende maatregelen met een terugverdientijd van 5 jaar of minder uit te voeren. Deze plicht is vastgelegd in het Activiteitenbesluit milieubeheer.
Energiecoöperatie	Een groep bewoners die samen duurzame energie opwekken, energie besparen en stappen zetten om de wijk te verduurzamen.
Energietransitie	Voor Oss omvat de energietransitie het vergroten van een tijdig aanbod van duurzame energie, het verminderen van energiegebruik door besparing en het aardgasvrij maken van bestaande woningen.
Hernieuwbare energie	Energie opgewekt met behulp van hernieuwbare, niet-fossiele energiebronnen. De meest voorkomende bronnen in dit rapport zijn windenergie, zonne-energie, biomassa, biogas.
Klimaatakkoord	Het is een overeenkomst tussen veel organisaties en bedrijven in Nederland om de uitstoot van broeikasgassen tegen te gaan. Daarmee wordt de opwarming van de aarde beperkt. Het belangrijkste doel is om de CO_2-uitstoot in 2030 met 49% te verminderen ten opzichte van 1990. In 2050 moet de uitstoot van broeikasgassen met 95% afgenomen zijn.
Klimaatneutraal	Proces van energieopwekking en -gebruik waarbij geen klimaatverandering optreedt door (netto) emissie van broeikasgassen.
Nationaal Isolatie Programma	Het doel van het Nationaal Isolatieprogramma is om 2,5 miljoen woningen te isoleren in de periode tot en met 2030. De nadruk ligt daarbij op de 1,5 miljoen slecht geïsoleerde woningen (label D, E, F en G).
Netcapaciteit	Hoeveel elektriciteit er door een net getransporteerd kan worden.
PJ	Petajoule is een eenheid van energie. 1 petajoule, is voldoende om ongeveer 15.000 huishoudens een jaar lang van energie te voorzien.

Programma Aardgasvrije Wijken (PAW)	In het Programma Aardgasvrije Wijken doen 66 gemeenten mee met de proeftuinen voor aardgasvrije wijken. Zij krijgen een bijdrage van de Rijksoverheid om te starten met en gezamenlijk te leren van het aardgasvrij maken van een wijk.
Regionale Energiestrategie (RES)	Er zijn 30 Regionale Energiestrategieën in Nederland; 30 regio's waarin gemeenten, provincies, netbeheerders, waterschappen, bedrijven, inwoners en maatschappelijke organisaties samenwerken aan het opwekken van duurzame energie.
Revolverend fonds	Bij een revolverend fonds wordt geld beschikbaar gesteld voor investeringen met een langere terugverdientijd. De aflossingen van verstrekte leningen vloeien terug in de kas van het fonds, soms inclusief rente. Het fonds vult zichzelf dus weer aan tot (bijna) volledige sterkte.
Transitievisie Warmte (TVW)	Een visiedocument die elke gemeente moet opstellen voor eind 2021. Hierin staat per wijk een tijdspad en plan beschreven voor een duurzame oplossing voor de warmtevraag.
TWh	Terawattuur: 1.000.000.000.000 wattuur (tera is miljoen keer miljoen), eenheid van energie.
GWh	Gigawattuur: 1.000.000.000 wattuur (giga is een miljard), eenheid van energie.
Warmtenet	Een netwerk van leidingen onder de grond waar warm water doorheen stroomt. Het warme water verwarmt huizen en andere gebouwen.
Warmtetransitie	De overgang van aardgas naar andere verwarmingsmethoden voor gebouwen. Dit betekent in Nederland dat de warmtevoorziening in zo'n zeven miljoen huishoudens moet worden aangepast.

2. Conclusies en aanbevelingen

2.1. Conclusies

2.1.1. Beantwoording hoofdvraag

In dit onderzoek staat de volgende hoofdvraag centraal:

> Wat is de voortgang van de energietransitie in de gemeenten Breda, 's-Hertogenbosch, Oss en Tilburg, welke sturings- en controlemogelijkheden hebben de verschillende gemeenteraden hiervoor ingezet en hoe effectief zijn deze, en wat kan men in dit opzicht van elkaar leren?

De gemeente Oss ligt nog beperkt op koers om de doelen te behalen. De gemeente heeft vooral voor de opwek van duurzame elektriciteit nog veel projecten in de pijplijn, met een aantal grote risico's. Bij windpark Duurzame Polder verschilt de gemeente Oss van uitgangspunt over de afstandsnorm voor de windturbines van de gemeente 's-Hertogenbosch en ook netcongestie moet tijdig opgelost worden om de opwek van duurzame elektriciteit te kunnen realiseren. Bovendien is het nog onduidelijk of de dalende lijn die is ingezet in het besparen van elektriciteit en warmte blijft doorzetten. Er zijn afspraken gemaakt over de informatievoorziening over de energietransitie aan de raad, maar dit biedt de raad onvoldoende inzicht om tijdig bij te kunnen sturen. Voor het realiseren van het duurzaam opwekken van elektriciteit heeft Oss een aantal belangrijke projecten in de pijplijn, zoals het windpark Duurzame Polder, windpark Elzenburg de Geer en er wordt ingezet op de realisatie van zonneveld De Mun en een zonneveld bij geluidswal Wilgendaal Herpen. Hiermee is het doel van duurzame opwek haalbaar, maar niet zonder risico's. Netcongestie belemmert het realiseren van een zonneveld in windpark Elzenburg de Geer en ook voor de windparken is er nog een aantal obstakels te nemen. Als dit niet lukt vóór 2030 dan wordt het nagenoeg onmogelijk om het doel voor duurzame opwek op tijd te halen. Wat betreft energiebesparing is nog onvoldoende helder of de gemeente op koers ligt om dit doel te halen. Er wordt energie bespaard, momenteel ongeveer 5% elektriciteit en 5% warmte. Er is met name een daling te zien in het gasverbruik, maar het elektriciteitsverbruik neemt toe. Er zijn verschillen tussen sectoren te zien: bij woningen neemt het energieverbruik af, terwijl het bij bedrijven toeneemt. Dit laat de afhankelijkheid zien van de gemeente van haar inwoners in het behalen van de energiebesparingsdoelen. Met de doelen voor de warmtetransitie is Oss pas net begonnen. Voor één wijk en een kern wordt een wijkuitvoeringsplan opgesteld, deze wordt verwacht in Q4 2023/Q1 2024. Op kleine schaal worden woningen verduurzaamd, ofwel door woningeigenaren ofwel door de woningcorporatie via duurzame renovatie of sloop/nieuwbouw. Door het ontbreken van tussentijdse mijlpalen én concrete monitoring van het aardgasvrij maken van woningen is niet met zekerheid te zeggen of en hoeveel Oss achterblijft met de doelen voor de warmtetransitie. Er kan wel geconcludeerd worden dat er een flinke versnelling nodig is om het doel van 7500 woningen aardgasvrij voor 2030 te halen.

Naast de reguliere sturingsinstrumenten zoals moties, amendementen en het stellen van schriftelijke vragen zijn de opiniërende raadsbijeenkomsten een belangrijk instrument in Oss. Voor grote projecten zoals het windpark Duurzame Polder, maar ook het opstellen van wijkuitvoeringsplannen voor de warmtetransitie worden deze bijeenkomsten georganiseerd. Hierin heeft de raad de kans om kennis op te doen over het specifieke onderwerp, vragen te stellen en hun mening te vormen voorafgaand aan het besluitvormingsproces. Deze bijeenkomsten worden gewaardeerd, maar

worden niet door alle raadsleden die deel hebben genomen aan de enquête als effectief ervaren. Deze raadsleden ervaren dat zij onvoldoende gehoord worden door het college.

Wat betreft de aangeleverde informatie vanuit de ambtelijke organisatie is het nog de vraag of de informatie die wordt aangeleverd voldoet aan de informatiebehoefte en sturingsmogelijkheden van de raad. De huidige informatievoorziening vindt plaats volgens afspraak, maar hieruit kan niet goed gehaald worden of de uitvoering van de energietransitie plaatsvindt binnen de gestelde kaders. De informatie biedt de raad daardoor onvoldoende inzicht om tijdig bij te kunnen sturen.

2.1.2. Beantwoording deelvragen

Welke doelen en ambities t.a.v. de energietransitie heeft de gemeenteraad van Oss vastgesteld?
Oss heeft de RES-opgave als leidend bestempeld in de energietransitie en zet vol in op het realiseren van deze doelen (zie onderstaande tabel).

	RES-doelen	Gemeentelijke doelen
Opwek	0,28TWh (gemeente aandeel)	0,28TWh
Besparing	11% energie-besparing tot 2030	11% energie-besparing tot 2030
Warmte	0,83TWh opwek duurzame warmte (regio)	7.500 woningen aardgasvrij voor 2030

In het Coalitieakkoord 2022-2026 heeft Oss uitgesproken om vol in te zetten op de realisatie van de RES-afspraken. Dit gaat om doelen voor opwek, besparing en warmte:

- het duurzaam opwekken van 0,28TWh elektriciteit door wind- en zonne-energie voor 2030
- het besparen van 11% energie voor 2030
- het aardgasvrij maken van 7500 woningen voor 2030
- het opstellen van uitvoeringsplannen voor de warmtetransitie voor alle wijken en kernen voor 2050
- en een pilot voor de warmtetransitie in de Schadewijk.

Dit is bevestigd in het Programmaplan Energietransitie 2023 door de RES-opgave als leidend te bestempelen. Het doel voor opwek wil de gemeente realiseren met het windproject Duurzame Polder (waarin Oss samenwerkt met ‘s-Hertogenbosch), met windpark Elzenburg de Geer en met een beperkte inzet op zonnevelden. Naast de kwantitatieve doelen heeft de gemeente ook aangegeven in te willen zetten op bewustwording en educatie. Er wordt in Oss nog niet vooruit gekeken naar opwekdoelen in de periode na 2030. Een aantal van de huidige risico’s, zoals netcongestie, schaarse ruimte en beperkte arbeidscapaciteit geven de urgentie aan om wél verder te kijken dan 2030 en aanvullende doelen te gaan bespreken.

Voor de doelen in de warmtetransitie heeft Oss een Transitievisie Warmte opgesteld. Hierin sluit zij aan op de landelijke doelstelling om in 2030 20% van de gebouwde omgeving aardgasvrij te maken en in 2050 alle bestaande gebouwen. De gemeente heeft uitgesproken de regierol te willen pakken in de warmtetransitie en heeft de Schadewijk aangewezen als pilotwijk om ervaring op te doen. Ook heeft Oss een Uitvoeringsagenda Energiebesparing opgesteld voor 2020-2023. Deze omvat energiebesparingsdoelen voor wonen, werken en mobiliteit. Voor ‘wonen’ gaat het, naast de 7500 aardgasvrije woningen, om het ondersteunen van 7 VvE’s in verduurzaming en het ondersteunen van monumenten. Voor deze doelgroep is de campagne ‘Oss schakelt door’ ingericht, een energieloket, en inmiddels ook een aanpak voor energiearmoede. Voor ‘werken’ gaat het om het bieden van ondersteuning via het zakelijk loket aan 400 unieke bedrijven en bijbehorende acties. De doelen voor ‘mobiliteit’ worden in de volgende Uitvoeringsagenda 2023-2026 nader uitgewerkt.

Hoe verhouden de ambities ten aanzien van de energietransitie, die zijn opgenomen in het meest recente Coalitieakkoord van Oss, zich tot de ambities opgenomen in de RES?
De gemeentelijke doelen voor het opwekken van duurzame elektriciteit en energiebesparing zijn gelijk aan de RES NOB. De doelen voor warmte verschillen. In de RES NOB is een doel gesteld voor de opwek van duurzame warmte, het gemeentelijke doel is om 7500 woningen aardgasvrij te maken voor 2030.
De ambities uit de RES NOB zijn als leidend bestempeld in het Programmaplan Energietransitie 2023, opvolging gevend aan het Coalitieakkoord 2022-2026. In het Coalitieakkoord is namelijk aangegeven dat de gemeente haar volle inzet gaat leveren om de ambities uit de RES NOB te realiseren. De gemeentelijke doelen voor duurzame opwek van elektriciteit en energiebesparing zijn daarom gelijk aan de regionale doelen. Wat betreft warmte zijn er geen warmtebronnen met regionale potentie, dit betekent dat er geen bronnen zijn die over gemeentegrenzen heen geëxploiteerd kunnen worden. De gemeenten in de regio hebben daarom in hun eigen Transitievisie Warmte aangegeven hoe zij hun gebouwde omgeving aardgasvrij gaan maken en met welke bronnen. Ook Oss heeft aangegeven dat zij 7500 woningen aardgasvrij willen maken voor 2030, maar niet hoeveel duurzame warmte opwek hiervoor nodig is. In de RES NOB is wél aangegeven hoeveel duurzame warmte er opgewekt moet worden voor 2030.

Ligt Oss op koers om de gestelde doelen binnen de daarvoor afgesproken termijnen en beschikbare middelen te halen? Welke doelen zijn bereikt/gedeeltelijk bereikt/niet bereikt (beknopt overzicht)?
Oss ligt nog beperkt op koers om de doelen in de energietransitie te behalen. Er wordt op meerdere projecten ingezet, maar elk project brengt een aantal risico's met zich mee. Voor energiebesparing en warmte is een daling ingezet, maar er is een versnelling nodig om de doelen voor 2030 te halen. Met het huidige vastgestelde en voorgenomen beleid in de gebouwde omgeving worden de energiebesparings- en warmtetransitie doelen niet gehaald. In onderstaande tabel zijn de meest recente monitoringsresultaten voor opwek van duurzame elektriciteit, energiebesparing en warmtebesparing weergegeven.

	RES-doelen	Gemeentelijke doelen	Realisatie	Pijplijn	Prognose buiten pijplijn	Restopgave
Opwek	0,28TWh (gemeente aandeel)	0,28TWh	0,041TWh	0,217TWh	-	0,022TWh
Besparing	11% energie-besparing tot 2030	11% energie-besparing tot 2030	5% elektriciteit bespaard	Voortgang niet kwantitatief inzichtelijk	Voortgang niet kwantitatief inzichtelijk	Voortgang niet kwantitatief inzichtelijk
Warmte	0,83TWh opwek duurzame warmte (regio)	7.500 woningen aardgasvrij voor 2030	5% warmte bespaard	Voortgang niet kwantitatief inzichtelijk	Voortgang niet kwantitatief inzichtelijk	Voortgang niet kwantitatief inzichtelijk

Voor windenergie wordt er gewerkt aan twee grote projecten, namelijk het windproject Duurzame Polder en windpark Elzenburg de Geer. In Duurzame Polder wil Oss 0,143TWh elektriciteit opwekken en in Elzenburg de Geer 0,05TWh elektriciteit. Het laatste project ligt momenteel voor bij de Raad van State en voor Duurzame Polder beoogt de gemeente om de vergunningen te verlenen voor 2025. Voor zonne-energie is er beleid opgesteld om randvoorwaarden mee te geven in het realiseren van zonnevelden. Dit wordt echter beperkt toegestaan, zonnevelden op primaire landbouwgronden worden niet gestimuleerd. Vanuit technisch en energietransitie oogpunt is dit niet logisch, omdat een goede balans tussen zon- en windprojecten nodig is voor een stabiel elektriciteitsnetwerk. In Oss is besloten dat zonnevelden pas bespreekbaar zijn als het nodig is om de opgave te realiseren. Echter als er projecten uitvallen, is het waarschijnlijk te laat om dit nog tijdig te kunnen realiseren.
Samen met de zonnevelden zit er 0,217TWh in de pijplijn voor het opwekken van duurzame elektriciteit. Zonder grote tegenvallers zou volgens de ambtelijke organisatie het gemeentelijke doel voor duurzame opwek van elektriciteit gehaald moeten worden. Er zijn echter een aantal risico's waarvan het zeer waarschijnlijk is dat deze optreden. Het grootste risico is het tijdig verstrekken van vergunningen voor het benodigde tussenstation om de netcongestie op te

lossen. Zonder dit tussenstation is er onvoldoende ruimte op het net om het doel voor duurzame opwek te halen. Een ander knelpunt is het uitgangspunt van gemeente Oss in het windproject Duurzame Polder dat er minimaal 2 km tussen de windturbines en de bebouwde kom wordt gerealiseerd. 's-Hertogenbosch heeft deze ruimte niet voor de 16 beoogde windturbines en het is moeilijk om uit te leggen aan bewoners dat er binnen hetzelfde project twee verschillende afstanden worden aangehouden tussen de turbines en de gebouwde omgeving. Het doel van 1,6TWh voor de RES NOB is niet binnen handbereik. Oss zet flink in op het realiseren van haar eigen aandeel, maar kijkt niet verder dan dat, met als resultaat dat de regio mogelijk haar opgave niet gaat halen. 's-Hertogenbosch staat er anders in en wil eventueel meer realiseren dan alleen het eigen deel van de RES-opgave.

Voor het besparen van elektriciteit is een dalende trend te zien, het is echter onduidelijk of deze lijn doorzet de komende jaren. Er is tot nu toe ongeveer 5% elektriciteit bespaard, met name door een grote besparing bij woningen. Aan de andere kant is een toename in elektriciteitsverbruik bij bedrijven te zien. De gemeente verwacht dat de 11% haalbaar is, mits de ingezette vaart op gasbesparing doorzet. Hierin is de gemeente ook sterk afhankelijk van haar bewoners, organisaties en bedrijven. Dit vraagt echter wel om een aanvullende inspanning van de gemeente, want het is onwaarschijnlijk dat het energiebesparingsdoel wordt gehaald zonder voortdurende inzet hierop. Om dit goed te monitoren, helpt het om meer tussentijdse mijlpalen vast te stellen, zowel voor energiebesparing als voor de warmtetransitie. Als er projectmatig gewerkt wordt, is het met tussentijdse mijlpalen makkelijker om bij te houden of het doel op koers ligt om gerealiseerd te worden. Zonder gedefinieerde mijlpalen waar tussentijds aan getoetst kan worden of het project nog volgens planning loopt, is de voortgang meer een inschatting dan bepaald aan de hand van objectieve factoren.

Ook voor warmte is het uit de monitoringsresultaten moeilijk te bepalen of de gemeente op schema ligt met het behalen van de doelen, maar uit het onderzoek ontstaat het beeld dat er een flinke versnelling nodig is. Met het huidige vastgestelde en voorgenomen beleid in de gebouwde omgeving worden de energiebesparings- en warmtetransitie doelen niet gehaald. De warmtetransitie zit in de opstartfase waarin veel ontwikkeld en gepionierd wordt. Dit geldt ook voor de kwantitatieve monitoring die de gemeente nog wil inrichten. Er is net een start gemaakt met het opstellen van wijkuitvoeringsplannen voor de Schadewijk en Herpen, maar er is nog geen complete wijk van het gas afgehaald. Gemeente Oss is in vergelijking met andere gemeenten redelijk laat met het opstellen van de eerste wijkuitvoeringsplannen. In veel gemeenten liggen er al één of meerdere plannen klaar en zijn sommigen al (ver-) gevorderd in de uitvoering. In Oss zijn alleen enkele kleine stappen gezet, o.a. door individuele woningeigenaren en door woningcorporaties bij sloop/nieuwbouw. Het scheppen van duidelijkheid over wanneer welke wijk van het aardgas wordt afgesloten, kan helpen om inwoners in beweging te krijgen wat betreft het verduurzamen van hun woningen. Aanvullend is er door Oss geen doel gesteld voor het duurzaam opwekken van warmte, zoals regionaal wel gedaan is voor Noordoost-Brabant, waardoor de doelrealisatie voor dit deel van de opgave niet inzichtelijk kan worden gemaakt.

In het monitoringsrapport van CE Delft voor de periode 2017 tot 2020 wordt er op een flink aantal factoren gerapporteerd. Tussen 2017 en 2020 is een daling van de CO_2-uitstoot te zien van 20%, een daling in het energieverbruik van 10% en een toename van de hernieuwbare elektriciteitsproductie van 147%. De warmtevraag is ongeveer gelijk gebleven, het aardgasgebruik is met 1,4% gedaald, maar daartegenover staat een toename in het elektriciteitsverbruik van 13,9%. Hiermee is Oss voor 5,7% energieneutraal in 2020. Het rapport bevestigt dat er een versnelling nodig is in de warmtetransitie. In de meeste sectoren wordt de beoogde doelstelling niet bereikt met het vastgestelde en voorgenomen beleid, met name in gebouwde omgeving zal meer energie bespaard moeten worden en zullen woningen op grotere schaal verduurzaamd moeten worden.

Qua financiën zijn er op hoofdlijnen geen duidelijke afwijkingen te zien in de jaarrekening en het jaarverslag van 2022 voor de energietransitie-doelen. Deze worden voor de raad met name op hoofdlijnen inzichtelijk gemaakt. In het jaarverslag 2022 vallen deze doelen onder Klimaat, energie en openbare ruimte. Op projectniveau wordt niet inzichtelijk gemaakt voor de raad welke bedragen besteed of nog beschikbaar zijn voor de realisatie van de doelen. Naast middelen die door de gemeenteraad beschikbaar zijn gesteld, zijn er ook op Rijksniveau subsidies toegekend of middelen toegewezen. Dit biedt meer ruimte in de realisatie van de doelen. Aan de andere kant blijft budget om verschillende redenen soms langer op de plank liggen, o.a. door vertragingen in projecten of het niet tijdig kunnen vinden van medewerkers. Het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving vraagt grote bedragen, en afhankelijk van welke rol je als gemeente wil innemen, is er aanvullende financiering nodig. Exacte bedragen zijn hiervoor nog niet te benoemen. Waarschijnlijk zijn niet alle raadsleden ervan op de hoogte dat er in de toekomst meer middelen nodig zullen zijn om de energietransitie-doelen te realiseren.

Hoe wordt over de voortgang van de realisatie van de doelen aan de raad gerapporteerd?
Er is afgesproken dat op hoofdlijnen de resultaten in de energietransitie gerapporteerd worden in de P&C-cyclus, aanvullend is er een monitor gepubliceerd door CE Delft met specifieke cijfers over de voortgang in o.a. energieverbruik, energieproductie en CO_2-uitstoot. Op regionaal niveau levert de RES NOB een jaarlijkse monitoring over het duurzaam opwekken van elektriciteit, energiebesparing en warmtebesparing.
Oss heeft verschillende manieren om de voortgang van de doelrealisatie in beeld te brengen. Allereerst wordt er over de doelen gerapporteerd in de reguliere P&C-cyclus met een jaarlijkse begroting waarin energietransitie is opgenomen, een voorjaarsnota, een najaarsrapportage en een jaarverslag. Dit gaat vooral over de resultaten op hoofdlijnen. Verdiepende informatie over de energietransitie wordt gerapporteerd in de monitor van CE Delft. Hierin wordt het energieverbruik gerapporteerd, de energieproductie, de energiebalans en de CO_2-uitstoot en andere broeikasgasemissies. Daarnaast wordt ook apart voor 'wonen', 'werken' en 'mobiliteit' het energieverbruik en de CO_2-emissies gemonitord, wordt aangegeven hoeveel hernieuwbare energie er wordt geproduceerd en ten slotte wordt Oss vergeleken met een aantal andere Brabantse gemeenten. Binnenkort gaat de gemeente deze monitoring zelf oppakken, om beter te kunnen voldoen aan de wensen en vragen van de raad.

Vanuit de RES NOB wordt er jaarlijks gemonitord op duurzaam opwekken van elektriciteit, energiebesparing en warmtebesparing voor de gehele regio en per gemeente. Ten slotte wordt via raadsinformatiebrieven aan de raad gerapporteerd over de voortgang van de projecten t.b.v. de warmtetransitie en energiebesparing. Ook worden voor belangrijke deelonderwerpen raadsinformatiebrieven verstuurd, het gaat dan bijvoorbeeld om windproject Duurzame Polder, netcongestie, geothermie en de gehele opgave van duurzame opwek van elektriciteit.

Welke sturings- en controlemogelijkheden heeft de gemeenteraad van Oss in het kader van de gemeentelijke ambities t.a.v. energietransitie tot nu toe ingezet? Met welk effect/hoe effectief was dit?
De raad kan door de huidige invulling van de informatievoorziening beperkt sturen op budgetten of planningen, vooral voor de doelen op energie- en warmtebesparing is dit nog onvoldoende inzichtelijk. De raad stuurt daarom vooral globaler op de doelrealisatie. Dit doet hij vooral door het indienen van moties en amendementen, een aantal raadsleden ervaart dit niet als effectief, omdat weinig moties worden aangenomen.
Er zijn meerdere sturingsinstrumenten die de raad kan inzetten bij de energietransitie, zoals het indienen van moties of amendementen bij raadsvoorstellen, het stellen van (technische) raadsvragen en het bijwonen van opiniërende raadsbijeenkomsten. Deze bijeenkomsten worden met name voor grote projecten georganiseerd, zoals de Duurzame Polder, maar binnenkort ook voor de opgave voor warmtetransitie. De bedoeling is om kennis te delen met de raad over deze onderwerpen ter voorbereiding op het besluitvormingsproces. Uit de raadsstukken valt op te maken dat er weinig moties en amendementen zijn aangenomen als het gaat om duurzame opwek van elektriciteit, energiebesparing en warmtetransitie. Bij het vaststellen van de Transitievisie Warmte heeft de raad het ambitieniveau

bepaald, namelijk het tweede niveau, pragmatisch en ervaring opdoen door aan de slag te gaan in minimaal een wijk. Bij energiearmoede zijn er ook twee moties aangenomen, met als doel om energiearmoede nu en in de toekomst te voorkomen en het mogelijk maken van de ondersteuning bij verduurzaming voor inwoners tot 130% van het bestaansminimum i.p.v. 120%. In de enquête is door een aantal raadsleden aangegeven dat zij hun betrokkenheid en invloed als marginaal ervaren. De respondenten ervaren dat er weinig moties worden aangenomen en beleven het college als sterk bepalend bij het vaststellen van ambities en plannen.

Wat kunnen de gemeenteraden ten aanzien van de sturing op en controle van de energietransitie van elkaar leren?

Wat kunnen andere gemeenten leren van Oss?

Door de doelen van de RES NOB als leidend te bestempelen voor de gemeentelijke doelen voor opwek van duurzame elektriciteit, energiebesparing en warmte is voor alle partijen duidelijk waar Oss op inzet, zowel intern als extern. De gemeentelijke organisatie weet concreet wat ze moeten realiseren de komende periode en kan scherp formuleren welke acties nodig zijn om daartoe te komen.

Gemeente Oss is vroeg gestart met het realiseren van de opgave voor duurzame opwek van elektriciteit. Op deze manier heeft de gemeente voldoende tijd gehad om het gesprek te voeren over wind- en zonne-energieprojecten, en onder welke voorwaarden de gemeente mogelijkheden zag om dit te realiseren. Een belangrijke voorwaarde voor de gemeente is bijvoorbeeld om bij zonnevelden geen initiatieven te stimuleren die gebruik willen maken van primaire landbouwgronden. In plaats daarvan ligt de focus op reststroken en gemengde gronden waar sprake is van meervoudig ruimtegebruik. Door dit vroegtijdig duidelijk te maken, zijn er al meerdere zonneveldprojecten in een gevorderde fase. Met name de vergunningenprocedures voor wind- en zonne-energieprojecten nemen veel tijd in beslag. In Oss is hier voldoende tijd voor door de tijdige start.

Voor het besparen van energie is een gemeente grotendeels afhankelijk van haar inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Het is daarom belangrijk om deze doelgroepen goed te stimuleren om aan de slag te gaan met energiebesparing. Oss heeft binnen de campagne 'Oss schakelt door' meerdere laagdrempelige acties opgezet om energiebesparing te stimuleren. Zo voert de gemeente keukentafelgesprekken met bewoners over wat zij in hun huis kunnen doen, organiseren ze voucheracties, zetten ze duurzaamheidsleningen op en worden er inkoopacties t.b.v. isolatie en warmtepompen opgezet. Ook is er een energieloket ingericht specifiek voor bewoners én specifiek voor bedrijven. Door dichtbij de doelgroep te komen, vergroot de gemeente de kans dat haar inwoners energie gaan besparen. Dergelijke laagdrempelige acties zijn zeer arbeidsintensief, maar resultaten laten ook zien dat het nodig is om inwoners in beweging te krijgen en energie te besparen. Dit plaatst gemeenten voor een dilemma: hoe kan een dergelijke kleinschalige aanpak opgeschaald worden naar de gehele gemeente?

Aanvullend op de laagdrempelige acties zet Oss ook in op verschillende kanalen om deze doelgroepen te bereiken. Door niet alleen de gedrukte pers in te zetten en informatieavonden te organiseren, maar ook Twitter, Instagram en Facebook te gebruiken, vergroot Oss haar bereik. In een enquête onder haar inwoners is gebleken dat hierdoor meer inwoners bereikt worden.

Wat kan Oss leren van de andere gemeenten?

<u>Breda</u>

De klimaatbegroting kan een goed instrument zijn voor andere gemeenten. Het geeft namelijk direct zicht op de acties en maatregelen die rondom de opgave moeten worden gerealiseerd. Klimaat is in de gehele organisatie verweven en komt op alle plekken terug. Een apart document kan de inzichtelijkheid in deze grote opgave versterken.
De integraliteit van de opgave wordt verder geborgd doordat er wordt gewerkt met een regieteam, waarin ambtenaren uit meerdere domeinen samenkomen.

De gemeente is verder gestart met het werven van personeel - vooruitlopend op middelen vanuit het Rijk - om capaciteitsschaarste op te vangen. Vroeg werven betekent dat er geen projecten stop hoeven te worden gezet.

<u>'s-Hertogenbosch</u>
's-Hertogenbosch is vroeg begonnen met het gesprek over de mogelijkheden voor wind- en zonne-energieprojecten. Door het opstellen van een Visie Energielandschap is direct gestart met het bespreken van mogelijke locaties voor wind- en zonne-energieprojecten en onder welke voorwaarden de gemeente dit mogelijk wil maken. De uitspraak van de raad om voor het realiseren van windturbines te gaan, heeft hierin sterk bijgedragen. Op deze manier was voor alle partijen direct duidelijk waar zij aan toe waren en is er later in het proces geen tijd meer verloren gegaan aan discussies hierover. De raad beaamt ook de positieve invloed van de vooruitstrevendheid van de gemeente en de relatieve vaart die er in een aantal projecten zit. Ook waarderen zij het dat er concrete plannen worden uitgevoerd en de raad hier periodiek over geïnformeerd wordt. Dit is van belang voor de transparantie, het houden van overzicht en het draagvlak onder inwoners.

Door het gelijk trekken van de gemeentelijke doelen voor opwek van duurzame elektriciteit, energiebesparing en warmte met de doelen van de RES NOB is voor alle partijen duidelijk waar 's-Hertogenbosch op inzet, zowel intern als extern. De gemeentelijke organisatie weet concreet wat ze moeten realiseren de komende periode en kan scherp formuleren welke acties nodig zijn om daartoe te komen. Om nog meer helderheid te creëren, start de gemeente alvast de gesprekken over doelen voor de periode na 2030. Dit is zeer verstandig gezien de huidige knelpunten inzake netcongestie, de krappe arbeidsmarkt en de schaarse ruimte, zodat hier tijdig rekening mee gehouden kan worden.

Het is belangrijk om inzichtelijk te krijgen welke impact projecten hebben op opwek, energiebesparing, warmte of CO_2-uitstoot. Dan wordt duidelijk welke projecten cruciaal zijn om te realiseren en kan daar extra aandacht aan besteed worden. In 's-Hertogenbosch wordt voor duurzame opwek van elektriciteit met name gefocust op windpark Duurzame Polder. Als het gerealiseerd wordt, maakt de gemeente in één keer een grote slag in het realiseren van de opgave duurzame opwek van elektriciteit. Door de omvang van het project hangt er veel van af, maar als het project slaagt, is het heel effectief.

Ten slotte heeft 's-Hertogenbosch een stevige samenwerking met woningcorporaties ingericht door het sluiten van een duurzaamheidsakkoord. Dit zijn afspraken over het besparen van energie en het verduurzamen van woningen van woningcorporaties en gespikkeld bezit. Als gemeente is dit één van de weinige mogelijkheden om te kunnen sturen op energiebesparing in vastgoed waarvan de gemeente géén eigenaar is. Door deze afspraken weet de gemeente wat zij kan verwachten van haar woningcorporaties en kan zij hierop sturen.

<u>Tilburg</u>
De gemeente werkt met een programma waarin overzichtelijk is opgenomen welke projecten worden uitgevoerd en wat de invloed hiervan is op de projecten. Daarmee kan je prioriteren als gemeente: eerst dit project met veel impact, en dan pas dit project. Zo is het ook mogelijk voor de organisatie om de beperkte capaciteit en expertise efficiënt en effectief in te zetten. De wijze van monitoring maakt dat de raad regelmatig kan inzien hoe de gemeente er voorstaat, in plaats van één keer per jaar.

In Tilburg is de opgave van de regio niet vertaald naar de gemeenten. In de andere drie gemeenten is dat wel gedaan. Beide aanpakken hebben voordelen en nadelen. Het nadeel van een gemeentelijke opgave is dat gemeenten zich soms terug kunnen trekken op eigen grondgebied, of lastig kunnen uitleggen waarom in de ene gemeente de energietransitie anders vorm krijgt dan in de andere gemeente. Het voordeel van een gemeentelijke opgave is dat

iedere gemeente weet waar zij aan toe is. Breda, 's-Hertogenbosch en Oss, die ieder een lokale opgave hebben vanuit de RES, kunnen wel een regionaal ontwikkelbedrijf gebruiken om toch over gemeentegrenzen heen projecten te realiseren. Zoals Tilburg dat in de toekomst ook wil doen.

2.2. Aanbevelingen

Op basis van de bovenstaande conclusies doen wij de volgende aanbevelingen:

1. **Geef als raad opdracht aan het college om de doelen voor opwek van duurzame elektriciteit voor de periode na 2030 te bespreken.**
   Oss focust bij het realiseren van de doelen voor opwek van duurzame elektriciteit op haar 'eigen' deel van de opgave tot 2030 en kijkt daarbij niet naar de periode na 2030. Na 2030 zal de vraag naar elektriciteit toenemen, ook voor een gemeente als Oss met een stad en een flink aantal kernen. Gezien de huidige netcongestie, de schaarse ruimte en de krappe arbeidsmarkt is het essentieel om hierbij ook alvast na te gaan denken over de toekomstige ontwikkelingen en voor zover mogelijk hierop alvast voor te sorteren. Wij raden de raad aan om hierover in gesprek te gaan met elkaar en trends en knelpunten daarbij in ogenschouw te nemen. Binnen de RES-regio wordt gesproken over het herijken van de samenwerkingsstrategie, als opmaat voor het gesprek over de doelen na 2030. Gemeentelijke gesprekken kunnen in aansluiting hierop georganiseerd worden. Bovendien is het van belang om ruimte te geven voor een goede balans tussen wind- en zonprojecten, zodat het elektriciteitsnet en de schaarse ruimte optimaal benut kan worden.

2. **Bouw voort als college op de ingezette koers om in de Transitievisie Warmte 2.0 meetbare en navolgbare doelen te stellen en geef als raad opdracht tot een versnelling van de warmtransitie.**
   Momenteel is onduidelijk of de doelen in de warmtetransitie behaald gaan worden. Met het opstellen van de Transitievisie Warmte 2.0 worden doelen meer SMART geformuleerd zodat er beter gemonitord kan worden en duidelijk wordt of en welke versnelling er eventueel nodig is. Wij bevelen aan om meetbare en navolgbare doelen te stellen voor de warmtetransitie zodat in de nabije toekomst kwantitatief gerapporteerd kan worden over het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving. Tevens raden wij de raad aan om zodra duidelijk is geworden welke versnelling er nodig is om 7500 woningen aardgasvrij te maken voor 2030 hiertoe opdracht te geven aan het college.

3. **Kijk als raad scherp mee op de implementatie van de nieuwe CO_2-monitoringssystematiek.**
   De ambtelijke organisatie is van plan om de monitoring van CO_2-reductie zelf op te gaan pakken, het is nog onbekend welke systematiek hiervoor gehanteerd gaat worden. Het doel is om de raad beter en met actuelere data te informeren. Wij raden de raad aan om de implementatie scherp in de gaten te houden, zodat dit ook aan de informatiebehoefte van de gemeenteraad voldoet. Ook is het belangrijk om duidelijk te krijgen welke sturingsmogelijkheden de nieuwe monitoringssystematiek met zich meebrengt en te bespreken als raad of dit voldoende is.

4. **Ga als college vroegtijdig met gemeente 's-Hertogenbosch in gesprek over de verschillende uitgangspunten over de afstandsnorm in het windproject Duurzame Polder.**
   Momenteel hanteert de gemeente Oss het uitgangspunt dat er minimaal 2 km afstand tussen de windturbines in de Duurzame Polder en de bebouwde kom komt. 's-Hertogenbosch heeft aangegeven dat zij sturen op minimaal 1 km. Over het algemeen leveren windturbines en de afstand tot woningen weerstand op onder inwoners. Twee verschillende afstandsnormen in hetzelfde windproject is voeding voor dergelijke discussies –

nog afgezien van de bestuurlijke en juridische onduidelijkheid - en zou daarom zo veel als mogelijk voorkomen moeten worden. Wij raden daarom aan om met gemeente 's-Hertogenbosch in gesprek te gaan en te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om tot één afstandsnorm te komen en welke gevolgen een verschillende afstandsnorm kan hebben.

5. **Maak als college scherp welke stappen (aanvullend) gezet moeten worden om de doelen voor energiebesparing te halen.**
   Voor energiebesparing heeft de gemeente nog niet scherp of zij de doelen gaan halen met de huidige projecten. Wij raden aan om scherp in beeld te krijgen wat er nodig is om deze doelen te behalen, en een plan B te maken dat uitgevoerd kan worden wanneer de doelen dreigen niet behaald te gaan worden. Daarbij is het belangrijk onderscheid te blijven hanteren tussen de verschillende doelgroepen: bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties. De gemeente geeft aan zelf de CO_2-reductie te gaan monitoren. Wij bevelen sterk aan om de impact op de CO_2-uitstoot ook inzichtelijk te maken op projectniveau zodat scherp gemaakt kan worden of de doelen voor besparing, maar ook opwek en warmte gerealiseerd worden. Dan kan prioriteit gegeven worden aan projecten met de meeste impact op de doelen en komt scherp in beeld wanneer de projecten onvoldoende zijn om de doelen te realiseren.

6. **Ga als raad in gesprek over de behoefte aan informatievoorziening over financiën per project en het detailniveau van planning per project.**
   Financiële informatie en planningen op projectniveau zijn momenteel niet inzichtelijk voor de raad. Nu hoeft de raad geen detailinformatie over faseringen en financiën te ontvangen, maar een globaal beeld kan de raad wel helpen in de sturing. Welke tussentijdse resultaten kan de raad verwachten? Welke budgetten worden daarvoor besteed en is dat binnen de gestelde kaders of is extra budget nodig? Het ontbreken van inzicht in het uitvoeren van de projecten binnen de financiële kaders en een planning zonder tussentijdse mijlpalen maakt het moeilijk om te bepalen of er sturing nodig is. Om dit mogelijk te maken, raden wij het college aan om in overleg met de raad duidelijke afspraken te maken welke financiële informatie en detailniveau van planning gedeeld wordt met de raad. Om scherp te kunnen sturen op de voortgang in verschillende projecten is een planning met tussentijdse mijlpalen essentieel.

3. Kaderstelling

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de kaders die zijn gesteld voor de energietransitie. Daarbij gaat het om de doelstellingen en ambities van de gemeente en de RES-regio, de uitwerking hiervan in acties en maatregelen, de financiële kaders die zijn gesteld en de afspraken die zijn gemaakt met de raad over informatievoorziening.

Het hoofdstuk is opgebouwd in drie paragrafen: de beschrijving waarin wordt ingegaan op de kaders (paragraaf 1), de analyse aan de hand van de documenten en interviews (paragraaf 2) en tot slot de toetsing aan de normen (paragraaf 3).

3.1. Kaderstelling

3.1.1. Ambities en doelen

Gemeentelijke doelen
Uit het Coalitieakkoord 2022-2026 komt naar voren dat de gemeente Oss vol inzet op de realisatie van de afspraken in de Regionale Energiestrategie (RES)[1]. Dit betekent dat de gemeente haar verantwoordelijkheid pakt in het vergroten van de opwekcapaciteit van duurzame energie en het verminderen van energiegebruik. Aanvullend zet Oss zich in om bestaande woningen aardgasvrij te maken. Inwoners, bedrijven en instellingen worden gestimuleerd en gefaciliteerd om energiebesparende maatregelen te nemen. Concreet vertaalt zich dit in:

- het duurzaam opwekken van 0,28TWh elektriciteit door wind- en zonne-energie voor 2030
- 11% energiebesparing voor 2030
- het aardgasvrij maken van 7500 woningen voor 2030
- het opstellen van uitvoeringsplannen voor de warmtetransitie voor alle wijken en kernen voor 2050
- en een pilot voor de warmtetransitie in de Schadewijk.

De doelen van de gemeente zijn verder uitgewerkt in het Programmaplan energietransitie 2023. Hierin is opgenomen dat de opgave in het kader van de RES-regio Noordoost-Brabant (RES NOB) leidend is. Verder wil de gemeente dat in 2030 11% energiebesparing is gerealiseerd (t.o.v. 2017). Bovendien werkt de gemeente aan bewustwording en educatie m.b.t. energiebesparing, maar ook in het zelf opwekken van duurzame elektriciteit[2]. Voor de doelen in de warmtetransitie heeft Oss een Transitievisie Warmte opgesteld. Hierin sluiten zij aan op de landelijke doelstelling om in 2030 20% van de gebouwde omgeving aardgasvrij te maken (ongeveer 7500 woningen) en in 2050 alle bestaande gebouwen[3]. Ten slotte heeft Oss een Uitvoeringsagenda Energiebesparing opgesteld voor 2020-2023. Deze sluit nauw aan op de Transitievisie Warmte en omvat energiebesparingsdoelen voor wonen, werken en mobiliteit. Voor 'wonen' gaat het naast de 7500 aardgasvrije woningen om het ondersteunen van 7 VvE's in verduurzaming en het ondersteunen van monumenten. Voor 'werken' gaat het om het bieden van ondersteuning via het zakelijk loket aan 400 unieke bedrijven en bijbehorende acties[4]. De doelen voor 'mobiliteit' worden in de volgende Uitvoeringsagenda 2023-2026 nader uitgewerkt.

[1] Coalitieakkoord 2022-2026

[2] Programmaplan energietransitie 2023

[3] Transitievisie Warmte 2021, vastgesteld 16 december 2021

[4] Agenda Energiebesparing Oss 2020-2023, vastgesteld 10 maart 2020

Regionale doelen en aansluiting
Oss behoort tot de RES-regio Noordoost-Brabant. In dit verband zijn er afspraken gemaakt over de op te wekken hoeveelheid duurzame elektriciteit, energiebesparing en het opwekken van duurzame warmte. In de RES NOB is tot doel gesteld dat de regio 49% CO_2-reductie wil realiseren, middels 11% energiebesparing (1,1% per jaar) in 2030 en 21% in 2050. Daarnaast gaat de regio 1,6TWh hernieuwbare elektriciteit bijdragen aan de landelijke opgave van 35TWh[5]. Daarbij gaat de regio uit van 0,4 TWh aan 'pijplijnprojecten', 0,4 TWh aan grootschalige zon-op-dakprojecten, 0,7 TWh aan wind en zon-op-veld en 0,1 TWh is reeds gerealiseerd. Wat betreft warmte wordt er gestreefd naar het opwekken van 3PJ (0,83TWh) duurzame warmte in 2030, als opmaat naar 12,2PJ (3,38TWh) in 2050.

Voor Oss heeft zich dit vertaald in een opgave van 0,28TWh opwek van duurzame elektriciteit. De regionale doelen voor opwek van duurzame elektriciteit zijn gelijk aan de lokale doelen. Van deze opgave is 0,04TWh gerealiseerd en zit 0,07TWh in de pijplijn (Klimaatmonitor 2020). Bij het opstellen van de RES NOB had de gemeente 2,5% energiebesparing gerealiseerd (Klimaatmonitor 2020). Voor de regio Noordoost-Brabant zijn er geen warmtebronnen in beeld met bovengemeentelijke potentie. Dit betekent dat er geen warmtebronnen zijn die in meerdere gemeenten gebruikt kunnen worden voor het verwarmen van gebouwen.

3.1.2. Acties en maatregelen

Uitwerking in acties en maatregelen
Voor het realiseren van de doelen voor duurzame opwek houdt Oss de regierol i.p.v. het ontwikkelen van projecten op eigen initiatief. Hiervoor wordt gekeken naar zonne-energie door middel van zonnevelden en windenergie voor de resterende opgave. Voor zonnevelden heeft de raad in 2021 het vastgestelde beleid geëvalueerd en worden zonnevelden met name toegestaan op reststroken en gemengde gronden waar sprake is van meervoudig ruimtegebruik. Initiatieven voor zonnevelden op primaire landbouwgronden worden niet in behandeling genomen. Aanvullend wordt er ingezet op grootschalige zon-op-dak installaties.
Daarnaast werkt Oss aan een windpark op Elzenburg de Geer en werkt zij samen met gemeente 's-Hertogenbosch aan windproject Duurzame Polder[6]. Voor Duurzame Polder is een gezamenlijk plan van aanpak opgesteld. Zowel voor wind- als zonne-energie is het uitgangspunt dat de lusten en lasten in balans zijn. Met deze projecten realiseert de gemeente ook de doelen voor duurzame opwek uit de RES NOB. Binnen deze regio is afgesproken om de verantwoordelijkheid voor de RES-opgave voor opwek van elektriciteit en energiebesparing per gemeente te verdelen.

Met de Agenda Energiebesparing Oss wil de gemeente aandacht geven energiebesparing bij verschillende doelgroepen. Er is een campagne opgezet, genaamd 'Oss schakelt door' die zich richt op bewoners, bedrijven en mobiliteit. Ook zijn er energieloketten ingericht voor bewoners, Verenigingen van Eigenaren (VvE's) en bedrijven, er worden advies- en inkoopacties opgezet en onderzoeken uitgevoerd. De activiteiten in het programma worden steeds meer afgestemd op de warmtetransitie. Ook de aanpak van energiearmoede valt hieronder, net als het verduurzamen van het gemeentelijk vastgoed.

In de warmtetransitie pakt Oss de regierol: de gemeente bepaalt vanuit het (toekomstig) wettelijk kader de randvoorwaarden waaronder de gebouwde omgeving aardgasvrij wordt, in welk tempo dit gebeurt en welke partijen hierbij betrokken worden. Voor de uitvoering kiest de gemeente voor een wijk-voor-wijkaanpak, waarbij de Schadewijk als pilotwijk is geselecteerd om van te leren voor de rest van de gemeente. Daarbovenop stimuleert de gemeente

[5] RES Noordoost-Brabant 1.0, vastgesteld 9 juni 2021

[6] Raadsinformatiebrief Duurzame Polder, vastgesteld 29 januari 2021

woningeigenaren om alvast aan de slag te gaan met het verduurzamen van hun eigen woning en is in een duurzaamheidsakkoord met de woningcorporaties afgesproken om sociale huurwoningen duurzaam te maken[7].

Financiële kaders
Voor de uitvoering van de gemeentelijke doelen is voor 2023 een begroting opgesteld voor de externe kosten. Dit is opgenomen in het programmaplan[8]. Daarbij gaat het zowel om doelen vanuit de RES als vanuit de Transitievisie Warmte.

Actie	**Post**
Extern advies Duurzame Polder	€ 400.000,--
Externe projectleider Elzenburg de Geer	€ 25.000,--
Extern advies t.b.v. warmtetransitie	€ 150.000,--
Energiebesparingsactiviteiten	€ 500.000,--
Programmamanagement, communicatie en monitoring	€ 275.000,--
Totaal	**€ 1.350.000,--**

Voor 2023 heeft de gemeente aangegeven dat de kosten voor de uitvoering gedekt zijn. Voor de warmtetransitie is nog € 360.000,-- beschikbaar en voor energiebesparing nog € 260.000,--, dit is resterend budget van 2022. Voor de overige kosten is financiering voorzien uit het Duurzaamheidsfonds. Voor de verduurzaming van het eigen Osse vastgoed zijn er in 2022 extra middelen à € 4 miljoen ter beschikking gesteld om de verduurzaming van het eigen en maatschappelijk vastgoed te versnellen[9].

Voor de voorbereiding van het windpark Duurzame Polder – ruimtelijke besluitvormingsprocedures – heeft de gemeente zich bereid gesteld om € 250.000,-- voor te financieren, net als gemeente 's-Hertogenbosch en provincie Noord-Brabant[10]. Oss heeft dit gefinancierd vanuit de reserves. De partijen zetten zich in om deze kosten te verhalen bij de ontwikkelaar van het park. Indien het verhalen van de kosten niet lukt, worden de kosten gelijkelijk verdeeld over de drie partijen. Bovendien heeft de provincie aangegeven maximaal € 2 miljoen voor te financieren tot en met de uitvoering van de plan-MER. Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat is bereid om aan de gemeente een bedrag van € 125.000,-- beschikbaar te stellen in het kader van een doelmatige energievoorziening.
Oss ontvangt vanaf 2023 ongeveer € 1,5 miljoen aan Rijksmiddelen voor de uitvoering van klimaat- en energiebeleid voor een periode tot en met 2025. Het (voorlopige) voorstel is om dat te besteden aan:

- het opschalen van de huidige projecten in het Energiebesparingsprogramma
- het opzetten van nieuwe energiebesparingsprojecten waarmee een versnelling van de warmtetransitie wordt gerealiseerd
- een reservepost voor de duurzame energie opwek projecten
- extra capaciteit om opschaling te kunnen realiseren
- onvoorziene kosten.

Daarbovenop kan Oss aanspraak maken op € 300.000,-- uit het Nationaal Isolatieprogramma. Daarnaast is er in 2022 een bijdrage van € 536.000,-- toegezegd voor de uitvoering van het Klimaatakkoord en ongeveer € 1,7 miljoen voor de bestrijding van energiearmoede[11].

[7] Duurzaamheidsakkoord 2019-2025, 28 november 2019

[8] Programmaplan energietransitie 2023

[9] Jaarverslag 2022, gepubliceerd 24 mei 2023

[10] Raadsinformatiebrief Duurzame Polder, vastgesteld 29 januari 2021

[11] Programmaplan energietransitie 2023

Naast de financiële begroting is in het programmaplan ook opgenomen wat de benodigde capaciteit is. Met de bestaande formatie kan Oss werken aan de doelen voor energiebesparing, duurzame opwek van elektriciteit, de samenwerking binnen de RES NOB en de warmtetransitie.

Planning
Voor de projecten Duurzame Polder, Elzenburg de Geer, zonnedaken, zonnevelden, onderzoek aardwarmte en de acties uit de Energiebesparingsagenda is in het Programmaplan energietransitie 2023 een planning opgesteld. Het detailniveau van de deelplanning verschilt. Zo is voor windpark Elzenburg de Geer alleen het streven naar de bouw voor 2022 aangegeven, terwijl voor windpark Duurzame Polder een aantal stappen is gespecificeerd en voor het opstellen van de Transitievisie Warmte data zijn genoemd voor het aanbieden van stukken aan het college en de raad. Subonderdelen zoals een nota over financiële participatie bij grootschalige opwekking en het verduurzamen van monumenten zijn apart in de planning opgenomen. Voor enkele projecten is de deadline en planning nog nader te bepalen en sommige acties zijn doorlopend[12].

In de begroting is voor de thema's duurzame opwek, warmtetransitie en energiebesparing ook een aantal deadlines aangegeven[13]. Per thema is voor een aantal projecten deadlines gesteld. Hierin wordt op hoofdlijnen benoemd wat er voor welk kwartaal of einde jaar wordt uitgevoerd, dit is in de tabel hieronder weergegeven.

Project	**Deadline**
Aanpak energiearmoede	Q4 2023
Actualisatie Transitievisie Warmte	Q4 2023
Elzenburg de Geer – projectmanagement	Q3 of Q4 2024
Zonnevelden – projectmanagement	Q3 of Q4 2024
Duurzame Polder – vergunning	Q1 2025
Uitvoering Energiebesparingsagenda	Q4 2026
Onderzoek collectieve warmtenetten	Q4 2026
Verduurzamen gemeentelijk vastgoed	Q4 2026 en daarna
Wijkuitvoeringsplannen warmtetransitie	Q4 2026 en daarna

3.1.3. Afspraken over informatievoorziening

Binnen RES NOB is afgesproken dat jaarlijks de voortgang wordt gemonitord, per gemeente en voor de gehele regio. De monitor wordt gebaseerd op de Klimaatmonitor en loopt daarom – net als de Klimaatmonitor - één kalenderjaar achter. Deze monitor wordt ook betrokken in de terugkoppeling over de voortgang aan de raad[14].

In het Programmaplan energietransitie 2023 is aangegeven dat de gemeente zelf de CO_2-reductie gaat monitoren. Het is nog onbekend welke monitoringssystematiek hiervoor gehanteerd wordt.

[12] Programmaplan energietransitie 2023

[13] Programmabegroting 2023-2026, vastgesteld 10 november 2023

[14] Raadsinformatiebrief Duurzame Polder, vastgesteld 29 januari 2021

Bij het besluit over windturbines in de Duurzame Polder zijn de onderstaande sturingsmogelijkheden aangegeven bij de raad[15]. Dit ging over de fase na het besluit in januari 2021.

- Wel of niet energie opwekken in de Duurzame Polder
- Meer of minder energie opwekken in de Duurzame Polder
- Wel of niet doorkijken naar de mogelijkheden vanaf 2030 tot 2050
- Wel of niet gemandateerd worden als bevoegd gezag voor het grootschalige windmoleninitiatief
- Wel of niet verder gaan in samenwerking met de gemeente 's-Hertogenbosch en provincie
- Wel of niet verder gaan volgens het voorgestelde perspectief van integrale gebiedsontwikkeling dan wel het perspectief van autonome ontwikkeling (referentieperspectief)
- Bereidheid om mensen en middelen ter beschikking te stellen
- Het meegeven van voorwaarden, aanbevelingen en suggesties voor het vervolg, zowel procedureel als inhoudelijk.

In de Transitievisie Warmte is aangegeven dat er wordt gerapporteerd over de geboekte resultaten van de verschillende projecten in de TVW én het Energiebesparingsprogramma, zoals de campagne 'Oss schakelt door', het stimuleren van energiebesparing door inwoners en bedrijven en het verduurzamen van het eigen vastgoed[16]. Om de twee jaar worden alle bereikte resultaten gemonitord door CE Delft. Bij het vaststellen van de Transitievisie Warmte is de raad gevraagd om een keuze te maken tussen drie verschillende scenario's met een verschillend ambitieniveau. Het ging om 1) beperkte ambitie: we doen wat we moeten doen, 2) pragmatische ambitie: ervaringsgewijs gaan we verder, en 3) tussensprint ambitie: snel grote sprongen maken. Het tweede scenario is gekozen. Op deze manier wordt er ervaring opgedaan en alvast gestart met een uitvoeringsprogramma. Dit bood een basis voor het nieuw te vormen college en de nieuwe raad na de gemeenteraadsverkiezingen om op voort te kunnen bouwen.

Naast de bovengenoemde specifieke rapportages over de energietransitie wordt er regulier gerapporteerd via de vaste P&C-cyclus. Deze cyclus bestaat uit een jaarlijkse begroting, een voorjaarsnota, een najaarsrapportage en een jaarverslag.

3.2. Analyse

Ambities en doelen

In het Coalitieakkoord 2022-2026 zijn de doelen uit de RES Noordoost-Brabant opgenomen. Deze zijn verder uitgewerkt in het programmaplan energietransitie. In 2016 heeft de gemeente al een koers uitgezet voor de stip op de horizon om in 2050 energieneutraal te zijn. Dit komt overeen met de landelijke doelstelling. De energietransitie doelen voor 2030 zijn bijgesteld in 2020 om de concrete RES-doelen leidend te laten zijn binnen deze opgave. De RES NOB heeft de opgave voor duurzame opwek van elektriciteit verdeeld over de individuele gemeenten. Voor Oss gaat het om 0,28TWh, de raad heeft deze opgave bevestigd. Er wordt nog niet verder gekeken dan 2030 voor het duurzaam opwekken van elektriciteit. Gezien de huidige problematiek van netcongestie, beperkte arbeidscapaciteit en schaarse ruimte is het verstandig om dit wel te gaan doen. De elektriciteitsvraag zal in de toekomst alleen maar toenemen, niet alleen voor het huidige verbruik, maar ook door het elektrificeren van de mobiliteitssector en doordat voor een deel van de woningen de aardgasvrije warmteoplossing een all-electric oplossing is. Dus om de benodigde investering in het netwerk op tijd voor elkaar te krijgen en te voorkomen dat er te weinig stroom beschikbaar is in de toekomst, moet

[15] Raadsinformatiebrief Duurzame Polder, vastgesteld 29 januari 2021

[16] Transitievisie Warmte 2021, vastgesteld 16 december 2021

er nu al nagedacht worden over de duurzame opwek doelen voor ná 2030. Er wordt binnenkort gestart met een nieuwe energievisie waarin hier aandacht aan besteed wordt.

Ook in het Uitvoeringsprogramma Energiebesparing en de Transitievisie Warmte zijn meerdere meetbare doelen gesteld. Er wordt ingezet op het aardgasvrij maken van 7500 woningen voor 2030, ongeveer 20% van de gebouwde omgeving – aansluitend op de landelijke doelstelling. Regionaal wordt er ingezet op het duurzaam opwekken van warmte, hier heeft Oss geen eigen concrete doelstelling op geformuleerd. Oss werkt voor het aardgasvrij maken van woningen samen met woningcorporaties, woningeigenaren en bedrijven. De ambtelijke organisatie geeft aan dat er uit het opstellen van een regionale warmtestrategie blijkt dat er weinig warmtebronnen zijn die de gemeenten samen kunnen ontwikkelen. Desondanks heeft de provincie de wens om ook op dit vlak meer samen te werken, maar dat is nog niet goed van de grond gekomen. Aanvullend hierop is nog een aantal 'zachte' doelen gesteld, het gaat dan bijvoorbeeld over het stimuleren van energiebesparing door woningeigenaren in de gehele gemeente, het vergroten van de bewustwording en het ontwikkelen van ondersteuningsacties op basis van de behoeften van bedrijven en inwoners. Dergelijke doelen vragen een langdurige inzet van de gemeente, omdat het voor een deel gaat over aanpassingen in gedrag en het verduurzamen van eigen bezit. Gemeenten beschikken (nog) niet over instrumenten om inwoners te dwingen aardgasvrij te worden en zullen dus andere manieren moeten verzinnen om inwoners te verleiden energie te besparen en hun gebouwen met alternatieve bronnen te verwarmen.

Acties en maatregelen
Er zijn verschillende projecten opgezet om de doelen in de energietransitie te bereiken. Voor warmte, energiebesparing en duurzame opwek van elektriciteit gaat het om ongeveer 30 projecten. Oss werkt samen met gemeente 's-Hertogenbosch aan het windproject Duurzame Polder. In de interviews is aangegeven dat, vanwege de omvang, het project eigenlijk onder bevoegdheid van het Rijk valt. Zij hebben dit echter neergelegd bij de provincie Noord-Brabant en die heeft het op haar beurt gedelegeerd aan de gemeenten. Ook zet de gemeente zich in voor het realiseren van windpark Elzeburg de Geer, een beperkt aantal zonnevelden en grootschalige zon-op-dak projecten. Er is door de raad bewust gekozen voor een beperkte inzet op zonnevelden, met name in de Duurzame Polder. Het heeft de voorkeur om dit in eerste instantie buiten beschouwing te laten, pas als het nodig is om de opgave te realiseren, wordt het eventueel bespreekbaar. Hoewel dit vanuit politiek-bestuurlijk oogpunt wellicht logisch lijkt, is dat vanuit energietransitie en technisch oogpunt niet logisch. Voor het elektriciteitsnetwerk is de balans tussen windparken en zonneprojecten van groot belang. Doordat de opwek van wind- en zonne-energie andere piekmomenten kent, vraagt dit op andere momenten capaciteit van het netwerk. Daarmee creëer je een efficiënte belasting van het net. Gezien de huidige netschaarste is dat zeer aan te bevelen.

Voor de energiebesparingsopgave werkt de gemeente aan de campagne 'Oss schakelt door' en heeft zij een energieloket ontwikkeld voor inwoners en bedrijven. Hierbinnen zijn meerdere laagdrempelige projecten opgepakt, zoals keukentafelgesprekken, collectieve inkoopacties en het beschikbaar maken van leningen en subsidies. Dergelijke laagdrempelige acties zijn zeer arbeidsintensief, maar resultaten laten ook zien dat het nodig is om inwoners in beweging te krijgen en energie te besparen. Dit plaatst gemeenten voor een dilemma: hoe kan een dergelijke kleinschalige aanpak opgeschaald worden naar de gehele gemeente?

In 2022 is er een team opgezet voor de uitvoering van de Transitievisie Warmte en zij gaan aan de slag in de Schadewijk om ervaring op te doen met de warmtetransitie. De bedoeling is om eind 2023/begin 2024 een eerste wijkuitvoeringsplan gereed te hebben. Deze wordt ook aangeboden ter vaststelling aan de raad. In vergelijking met andere gemeenten in Nederland is Oss redelijk laat met het opstellen van een eerste wijkuitvoeringsplan. Veel gemeenten zijn in ieder geval in één wijk al aan de slag met verdiepende onderzoeken en participatieprocessen met bewoners. In enkele gemeenten worden ook al warmtenetten aangelegd en woningen verduurzaamd.

Financiële kaders
De gemeente heeft vastgesteld wat de financiële kaders zijn voor de verschillende thema's en projecten. In beide interviews is aangegeven dat de raad vanwege het belang van de opgave eerder middelen uit de gemeentelijke begroting beschikbaar heeft gesteld dan dat er middelen vanuit het Rijk zijn vrijgekomen. De raad wil een actieve rol vervullen, met name in de warmtetransitie en heeft daarom ook middelen en capaciteit vrijgemaakt. De gemeente kan daarmee de regierol goed vervullen, maar het is niet voldoende voor bijvoorbeeld het opzetten van een eigen warmtebedrijf. Vanuit het Rijk zijn met name middelen beschikbaar gesteld voor energiearmoede, isolatie en uitvoering van klimaatbeleid. In de interviews is benoemd dat er een Duurzaamheidsfonds is ingericht, waaruit uitvoeringskosten betaald kunnen worden. Er zijn veel verschillende geldstromen die in potjes terechtkomen voor de diverse programmaonderdelen. Een deel, zoals het windpark, wordt gefinancierd vanuit reserves. Alle gemeenten hebben te maken met de verschillende geldstromen voor onderdelen van de energietransitie, dit is een algemeen bekend probleem. Het belangrijkste is om goed overzicht te houden op de verschillende stromen, en daar waar mogelijk combinaties te maken zodat projecten gecontinueerd kunnen worden over de langere termijn.

Planning
In het Programmaplan energietransitie 2023 is een totale planning gemaakt voor alle projecten en deelonderwerpen binnen de energietransitie. Deze verschillen echter sterk in detailniveau, voor sommige projecten zijn tussentijdse mijlpalen aangegeven, voor andere projecten is er alleen een deadline gesteld. In het interview met de ambtelijke organisatie is aangegeven dat de projectenplanning wekelijks met het kernteam wordt doorgenomen en geactualiseerd, waarbij rekening wordt gehouden met toezeggingen aan en besluitvorming door de raad. De geactualiseerde planning wordt ook met de portefeuillehouder besproken. Als er projectmatig gewerkt wordt, is het belangrijk om tussentijdse mijlpalen te stellen, zodat makkelijk bijgehouden kan worden of het doel op koers ligt om gerealiseerd te worden. Uit de stukken en de interviews is onvoldoende gebleken of er tussentijdse mijlpalen gesteld zijn in Oss en of de planning regelmatig bijgesteld wordt.

Afspraken over informatievoorziening
Er is afgesproken hoe en wanneer de Raad geïnformeerd wordt over de energietransitie. De RES NOB stelt jaarlijks een monitor op die gebruikt wordt om de raad te informeren over de voortgang in de doelen voor duurzame opwek van elektriciteit en energiebesparing. Voor warmte en energiebesparing wordt de raad op projectniveau geïnformeerd over de geboekte resultaten. Dat gebeurt o.a. door middel van raadsinformatiebrieven. Aanvullend op de bovenstaande specifieke rapportages wordt de raad geïnformeerd via de reguliere P&C-cyclus. Gezien de veelheid aan projecten en diversiteit in manieren van rapporteren, kan er voor de raad onduidelijkheid ontstaan over de doelrealisatie van de energietransitie. Per onderwerp en soms ook per project is afgesproken hoe de raad geïnformeerd wordt. Er ontbreekt een overzichtelijke monitor waar in één oogopslag te zien is, welke voortgang er geboekt is in de verschillende projecten en waar extra aandacht aan besteed moet worden.

3.3. Toetsing aan het normenkader

Groen: aan de vastgestelde norm is geheel voldaan
Blauw: aan de vastgestelde norm is gedeeltelijk voldaan
Rood: aan de vastgestelde norm is niet voldaan

Norm
De raad heeft controleerbare ambities en doelen geformuleerd met betrekking tot de energietransitie.
De gemeentelijke ambities en doelen en de ambities en doelen uit de RES zijn consistent en sluiten geheel op elkaar aan.

Er zijn in Oss concrete en meetbare doelen geformuleerd voor het duurzaam opwekken van elektriciteit, het aardgasvrij maken van woningen en het besparen van energie. Dit maakt het mogelijk om op deze doelstellingen te monitoren. Daarmee is aan de eerste norm geheel voldaan.

Na het vaststellen van de RES NOB zijn de doelen voor duurzame opwek van elektriciteit bijgesteld in het nieuwe Coalitieakkoord 2022-2026. Ook de gemeentelijke doelen voor energiebesparing komen overeen met de doelen in de RES NOB. De regionale doelen voor warmte zijn echter gericht op het duurzaam opwekken van warmte en het gemeentelijke doel is gericht op het aardgasvrij maken van 7500 woningen. Daarmee is gedeeltelijk aan deze norm voldaan.

Norm
De doelen en ambities zijn volledig en consistent uitgewerkt in acties en maatregelen. Daarbij is duidelijk afgesproken wie wat doet, ook op regionaal niveau.
Er zijn heldere financiële kaders vastgesteld voor de uitvoering van de acties en maatregelen.
Er is een duidelijke planning vastgesteld voor de uitvoering van de acties en maatregelen waarbij tussentijdse mijlpalen zijn benoemd.

De opgave voor het duurzaam opwekken van elektriciteit binnen de RES NOB is verdeeld over de individuele gemeenten. Oss pakt dit op met het windproject Duurzame Polder, windpark Elzeburg de Geer en een beperkt aantal zonnevelden. Voor het stimuleren van energiebesparing wordt gewerkt met energieloketten en een campagne ‘Oss schakelt door’. De warmte opgave is gestart met het opstellen van een wijkuitvoeringsplan in de Schadewijk. Aan de norm over het uitwerken van doelen in acties met bijbehorende verantwoordelijkheid is voldaan.

Op projectniveau zijn heldere financiële budgetten gesteld voor het realiseren van de doelen. Deze budgetten zijn opgenomen in het Programmaplan energietransitie 2023 en op hoofdlijnen in de Begroting 2023 onder Programma Klimaat, energie en openbare ruimte. Ook is aangegeven welke capaciteit er nodig is voor het uitvoeren van de projecten voor het duurzaam opwekken van elektriciteit, energiebesparing en de warmtetransitie. Aan de norm over heldere financiële kaders is daarmee voldaan.

Bij de start van het Programma energietransitie is een planning opgesteld waarin alle projecten voor duurzame opwek, warmte en energiebesparing zijn opgenomen, inclusief subonderdelen. Dit is nogmaals aangegeven in de begroting van 2023, maar zonder een koppeling te maken naar de financiën. De deadline voor de doelen is 2030, voor veel projecten wordt afronding beoogd in 2026, maar voor een aantal projecten zelfs al in 2023 of 2024. Echter is niet

uitgesplitst welke tussentijdse mijlpalen behaald moeten worden. Aan de norm over een duidelijke planning met mijlpalen is gedeeltelijk voldaan.

Norm
Duidelijk is afgesproken op welke momenten en op welke wijze de raad wordt geïnformeerd over en wordt betrokken bij de uitvoering van de energietransitie.

Jaarlijks ontvangt de raad zoals afgesproken de RES NOB-monitor over de duurzame opwek van elektriciteit en updates over de geboekte resultaten in energiebesparing en het aardgasvrij maken van woningen via raadsinformatiebrieven. Aanvullend wordt de raad geïnformeerd via de reguliere P&C-cyclus. De informatievoorziening vindt daarmee plaats volgens de afspraak. Het is echter de vraag of het duidelijke afspraken zijn en de informatievoorziening voldoende inzicht biedt aan de raad. De huidige verschillende afspraken per onderwerp en manieren van informeren dragen niet bij aan een overzichtelijke monitoring. Aan deze norm is daarmee gedeeltelijk voldaan.

4. Uitvoering en doelrealisatie

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de uitvoering en doelrealisatie. Daarbij gaat het om de realisatie van de acties en maatregelen, de mate waarin dit ook leidt tot het realiseren van de doelen en of de uitvoering ook plaatsvindt binnen de gestelde inhoudelijke en financiële kaders. Ook wordt gekeken naar de wijze waarop de uitvoering wordt gemonitord.

Het hoofdstuk is opgebouwd in drie paragrafen: de beschrijving waarin wordt ingegaan op de kaders (paragraaf 1), de analyse aan de hand van de documenten en interviews (paragraaf 2) en tot slot de toetsing aan de normen (paragraaf 3).

4.1. Uitvoering en doelrealisatie

4.1.1. Uitvoering

Voor het windproject Duurzame Polder is in de planning aangegeven dat er in Q2 van 2022 een Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) wordt opgeleverd[17]. Een NRD beschrijft welke milieueffecten van de windturbines onderzocht gaan worden. De NRD is in juni 2022 voorgelegd aan de gemeenteraad. De volgende stap in de planning is een tussenrapportage ter verkenning van een aantal varianten voor het windproject. Deze staat gepland voor Q1 van 2023 en inmiddels is het Tussenrapport Denkrichtingen en varianten Duurzame Polder aangeboden aan de raad ter bespreking in april 2023. In het programmaplan energietransitie 2023 is aangegeven dat de acties vanuit de gemeente voor het realiseren van zonnevelden al gereed waren. Dit ging om de evaluatie van het kader voor zonnevelden en het toewijzen van locaties voor zonnevelden. Inmiddels is er een zonneveld gerealiseerd door het rioolwaterzuiveringsbedrijf Oijen en ondersteunt de gemeente de realisatie van zonneveld De Mun en een zonneveld bij geluidswal Wilgendaal Herpen. Het stimuleren van grootschalige zonnedaken is stil gelegd in juni 2022, omdat deze projecten niet meer op het elektriciteitsnet aangesloten kunnen worden. Het net moet eerst verzwaard worden voordat nieuwe projecten weer aangesloten kunnen worden[18].

De projecten in de Agenda Energiebesparing zijn voor het merendeel doorlopend. De campagne 'Oss schakelt door' beoogt een wegwijzer te zijn voor inwoners en bedrijven bij het besparen van energie. De campagne zorgt er o.a. voor dat inwoners, VvE's en bedrijven hun weg weten te vinden naar de voor hen ingerichte energieloketten. Zowel het energieloket voor inwoners 'Brabant woont slim', het VvE loket 'VvE Transitie Centrum Brabant' als het zakelijk loket is in de lucht. Voor het bestrijden van energiearmoede is regionaal een aanpak opgezet en deze is van start gegaan in november 2022. De planning was om hier vóór het stookseizoen een aanbod te hebben liggen. Voor een isolatieaanpak met financiering vanuit het Nationaal Isolatieprogramma moet begin 2023 een plan van aanpak zijn opgesteld en ingediend. Hiervoor ligt er tot nu toe alleen een hele ruwe versie. Voor de Schadewijk wordt in Q4 2023/Q1 2024 een concept wijkuitvoeringsplan verwacht, dit wordt momenteel nog opgesteld. Wat betreft het verduurzamen van het gemeentelijk vastgoed wordt er een plan opgesteld om de multifunctionele accommodaties aan te pakken. In de planning is ook benoemd dat er een fonds voor wordt opgezet, in de interviews is bevestigd dat dit is gedaan.

[17] Plan van Aanpak Duurzame Polder Oss – 's-Hertogenbosch

[18] Raadsinformatiebrief Maximale capaciteit bereikt op het elektriciteitsnetwerk in Brabant en Limburg, 15 juni 2022

4.1.2. Doelrealisatie

In december 2021 heeft Oss een raadsinformatiebrief gestuurd over de herijking van de resterende RES-opgave voor duurzame energie opwek. Hierin is de toenmalige gerealiseerde energieopwekking via grootschalige zon-op-dak, zonnevelden en windturbines gerapporteerd. Dit geeft het volgende overzicht:

- 0TWh windenergie met 0,059TWh in pijplijn
- 0TWh energie uit zon-op-land met 0,01TWh in pijplijn
- 0,041TWh energie uit zon-op-dak met 0,005TWh in pijplijn.

Hierbij is alleen rekening gehouden met de concrete initiatieven windpark Elzenburg de Geer, zonneveld de Mun en het zonneveld van de rioolwaterzuiveringsinstallatie. Voor de resterende opgave wordt ingezet op 2 extra windturbines in Elzenburg de Geer (totale opwek van 0,05TWh), een zonneveld bij geluidswal Wilgendaal Herpen en windpark Duurzame Polder. Daar wil Oss de gehele resterende opgave van 0,143TWh elektriciteit opwekken[19].

Oss heeft door CE Delft voor de periode 2017 en 2020 hun energieverbruik en CO2-uitstoot laten monitoren. Ook de jaarlijkse totale broeikasgasemissies zijn gerapporteerd. In deze periode is de CO_2-uitstoot met 164kton gedaald, omgerekend een daling van ongeveer 20%. Er wordt verwacht dat deze reductie verder op zal lopen, in 2030 moet het zijn opgelopen naar 44% om de doelen uit het Klimaatakkoord te halen. Het energieverbruik is in beeld gebracht voor de drie categorieën uit de Energiebesparingsagenda: wonen, werken, verkeer. Hieruit blijkt dat dat het energieverbruik is afgenomen met 10% in 2020 t.o.v. 2017. Eerst nam het in 2018 licht toe, maar in 2019 daalde het energieverbruik weer met 2,2%. Richting 2020 nam het energieverbruik relatief sterk af, waarschijnlijk doordat er minder vervoersbewegingen waren vanwege de coronapandemie. Het is nog niet duidelijk in hoeverre deze reductie structureel is. Tegelijkertijd is de productie van hernieuwbare elektriciteit toegenomen met 147% in deze periode. Deze sterke toename kan in zijn geheel worden toegeschreven aan de productie van zonne-energie, met name op woningen en grote daken. In 2020 wordt er 0,04TWh aan elektriciteit op grootschalige daken geproduceerd. Er waren in 2020 nog geen zonnevelden gerealiseerd in Oss. Oss was in 2020 voor 5,7% energieneutraal, in 2017 was dat 2,4%.

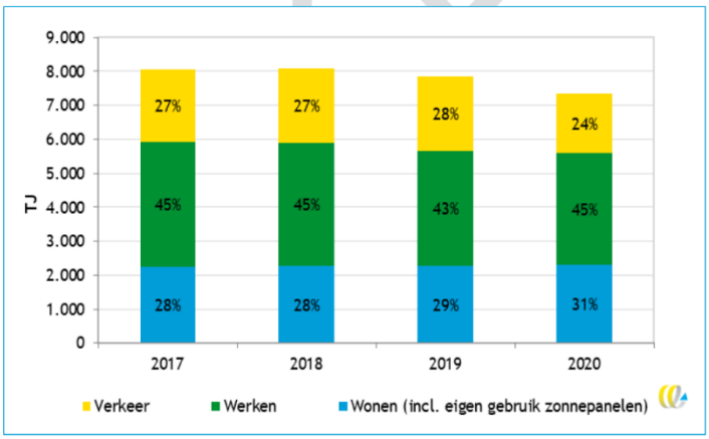

Wat betreft de warmtetransitie wordt er ook warmte gewonnen uit ondiepe bodemenergie en uit biomassa. Na een toename tussen 2017 en 2018 nam het gebruik van biomassa voor de productie van hernieuwbare warmte af in 2019. Het elektriciteitsverbruik van woningen is in deze periode sterk toegenomen met 13,9% – in plaats

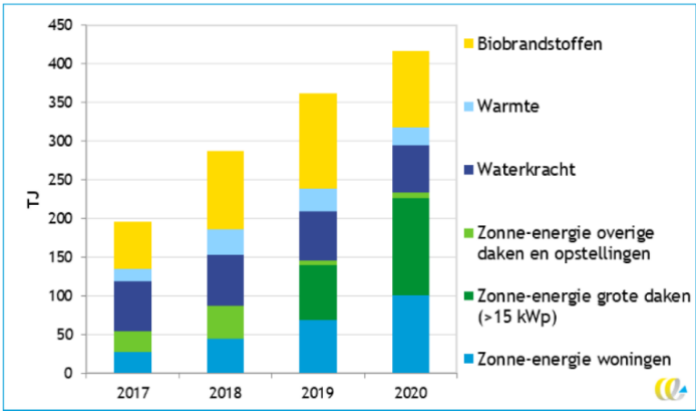

[19] Raadsinformatiebrief Voorlopige Herijking van de resterende restopgave grootschalige energieopwekking, 1 december 2021

van afgenomen. Deels komt dit doordat de warmtevraag gelijk is gebleven, en het aardgasgebruik licht is afgenomen met 1,4%[20].

De RES NOB-monitor van april 2022 laat zien dat er in januari 2021 nog geen windenergie is gerealiseerd in Oss. Zonne-energie is daarentegen wel gerealiseerd, ongeveer 0,037TWh. Beide zijn in de afbeelding hiernaast weergegeven. Er is bijna 5% bespaard op het elektriciteitsgebruik t.o.v. 2017 en net iets meer dan 5% bespaard op de warmtevraag[21].

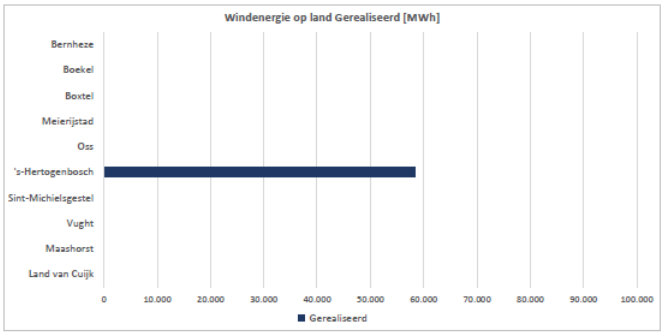

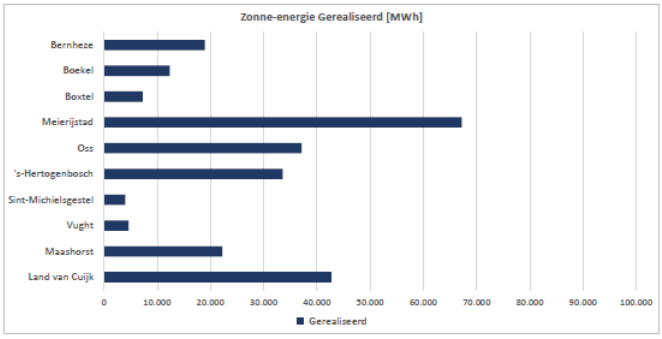

4.1.3. Financiële kaders

In het jaarverslag van de P&C-cyclus rapporteert Oss of doelen binnen de vastgestelde financiële kaders gehaald worden. Het jaarverslag van 2022 is gepubliceerd op 24 mei 2023. Uit het jaarverslag van 2022 blijkt dat er geen verontrustende afwijkingen zijn in het uitvoeren van de doelen binnen het programma Klimaat, energie en openbare ruimte. Het overzicht van de baten en lasten laat zien dat de begrote lasten van € 47.897.000,-- met een verschil van € 3.996.000,-- uitgekomen zijn op een totaal van € 43.901.000,--. Door vertragingen in projecten of het niet tijdig kunnen vinden van medewerkers blijft geld soms langer op de plank liggen dan verwacht. O.a. bij projecten die nog niet in uitvoering zijn of waarvoor nog plannen opgesteld moeten worden. De begrote baten van € 28.307.000,-- komen met een negatief verschil van € 72.000,-- uit op € 28.236.000,--. Er was in 2022 een lagere onttrekking uit het investeringsfonds duurzaamheid dan verwacht, voor de kosten van warmtetransitie, energietransitie en het project Duurzame Polder. Dit gaat om het bedrag van € 478.000,--[22].

4.1.4. Monitoring

Oss heeft CE Delft in 2016 een nulmeting uit laten voeren naar het energieverbruik in de gemeente, om vanaf dat jaar de voortgang van de energiebesparing te monitoren. In 2019 en in 2021 is er een geactualiseerd rapport uitgebracht over energiebesparing en het opwekken van hernieuwbare energie. Dit gebeurt op basis van de gegevens uit de landelijke Klimaatmonitor, waardoor de monitoring één tot twéé jaar achterloopt op het jaar waarin het rapport is uitgebracht. In de recentste monitoringsrapportage wordt de stand van zaken weergegeven voor het energieverbruik, de energieproductie, de energiebalans en de CO_2-uitstoot en de broeikasgasemissies in Oss. Vervolgens wordt er onderscheid gemaakt tussen de hoofdsectoren wonen, werken en verkeer – naar indeling van de Energiebesparingsagenda. Hiervoor wordt het energieverbruik en de CO_2-emissies gerapporteerd. Tenslotte worden de

[20] CE Delft Energie- en CO_2-monitor Oss, Periode 2017-2020

[21] Raadsinformatiebrief 3de RES-monitor, 8 december 2022

[22] Jaarverslag 2022, gepubliceerd 24 mei 2023

overige broeikasgasemissies en de hernieuwbare energieproductie gerapporteerd, om te eindigen met een benchmark van een aantal Brabantse gemeenten.

De doelstellingen voor duurzame opwek van elektriciteit, energiebesparing en warmtebesparing worden ook gemonitord op RES-niveau. RES NOB publiceert jaarlijks een monitor over de voortgang voor de gehele regio en per gemeente.

In de Transitievisie Warmte is aangegeven dat er wordt gerapporteerd over de geboekte resultaten van de verschillende projecten, zoals de campagne 'Oss schakelt door', het stimuleren van energiebesparing door inwoners en bedrijven en het verduurzamen van het eigen vastgoed. In de hoofdsector wonen van de CE Delft monitoringsrapportage staan de kwantitatieve resultaten van de warmtetransitie. Ook dit gaat de gemeente binnenkort zelf oppakken.

4.2. Analyse

Uitvoering
Het windproject Duurzame Polder en de zonnevelden lopen volgens de vooropgestelde planning. De NRD en Tussenrapportage varianten zijn op tijd aan de raad toegestuurd. Het project ligt daarmee nog op koers voor het verstrekken van de vergunning voor januari 2025. De gemeente spant zich in om de afstand tussen de bebouwde kom en de windturbines zo groot mogelijk te laten zijn, met als uitgangspunt 2 km[23]. Als dat niet mogelijk is, volgt beraadslaging in de gemeenteraad. Dat uitgangspunt kan een risico worden, afhankelijk van de normen die het Rijk gaat stellen. Tevens verschilt het ook van het uitgangspunt in 's-Hertogenbosch en dat kan een heikel punt worden. Richting bewoners is het moeilijk uit te leggen dat er verschillende afstandsnormen gehanteerd worden in hetzelfde windproject.

Ook het windpark Elzenburg de Geer is goed gevorderd en ligt nu voor bij de Raad van State. Er wordt een positief besluit verwacht. Uit de interviews blijkt dat als er geen zware tegenvallers ontstaan, Oss de doelen voor duurzame opwek gaat halen met de huidige projecten. Een bepalende factor hierin is op tijd beginnen: er zijn al vroeg discussies gevoerd over wind én óf zon waardoor grote stappen gezet konden worden en er voldoende tijd is voor de vergunningenprocedures. Ook wordt een aantal grote zonneveldprojecten door de gemeente ondersteund. De inzet op zonnevelden is beperkt vanuit de raad, met name als het gaat om zonnevelden op landbouwgrond. Een grotere inzet is bespreekbaar als het nodig is om de doelen voor duurzame opwek van elektriciteit te halen. Echter kan het bij uitval van andere wind of zonprojecten mogelijk te laat zijn om nog op tijd (voor 2030) zonnevelden te realiseren. Voor vergunningenprocedures is veel tijd nodig en de beperkte netcapaciteit maakt het lastig om nieuwe projecten aan te kunnen sluiten.

Het grootste risico bij het behalen van de doelen voor duurzame opwek van elektriciteit is het tijdig oplossen van de netcongestie. Dit heeft met name consequenties voor projecten van grootschalige opwek met zonne- en windenergie die geen capaciteit hebben gereserveerd voor juni 2022. Voor zonneparken de Mun en de geluidswal in Herpen betekent dit dat deze projecten wél doorgang kunnen vinden, maar voor het eventuele zonnepark in windpark Elzenburg de Geer heeft het wellicht nadelige gevolgen. Voor de windturbines bij Elzenburg de Geer is de aansluiting geregeld en ook het nieuwe tussenstation in de Duurzame Polder kan worden aangesloten. Om de netcongestie op te

[23] Raadsinformatiebrief Duurzame Polder, vastgesteld 29 januari 2021

lossen, worden gesprekken gevoerd in regionaal verband, met gemeente ’s-Hertogenbosch, provincie Noord-Brabant en de netbeheerder.

Doelrealisatie
Uit de regionale én gemeentelijke raadsinformatiebrief bij de RES NOB-monitor van april 2022 blijkt dat ondanks dat gemeente Oss op koers ligt in het behalen van haar doelen voor duurzame opwek van elektriciteit, de RES-regio achterloopt in het realiseren van de doelen[24]. Het gaat dan zowel om het doel van 1,6TWh voor duurzame opwek, als de 11% energiebesparing. Er zijn in de RES-regio door geen enkele gemeente doelen geformuleerd voor de opwek van duurzame warmte waardoor de doelrealisatie voor deze opgave niet inzichtelijk kan worden gemaakt. Uit de interviews blijkt dat er een aantal gemeenten binnen de RES-regio alleen het hoogstnoodzakelijke oppakt en dat dit onvoldoende is om de doelen tijdig te realiseren. Een aantal gemeenten is nog bezig met zoekgebieden selecteren, i.p.v. concrete wind- of zonprojecten. In één van de interviews is een nadeel van de RES-structuur benoemd, die zo is opgezet dat gemeenten elkaar onderling niet aan kunnen spreken op het leveren van een bijdrage aan het gezamenlijk doel. Provincie en het Rijk hebben hier meer mogelijkheden voor, maar het Rijk heeft de taak uitbesteed aan de regio. Een ander nadeel is dat de meeste gemeenten binnen RES NOB alleen realiseren wat nodig is voor het eigen deel van de RES-opgave. Dit geldt ook voor gemeente Oss. De raad heeft opdracht gegeven voor 0,28TWh en daar wordt op ingezet. Met als resultaat dat de regio mogelijk haar opgave niet gaat halen. Andere gemeenten zoals ’s-Hertogenbosch staan er anders in en willen eventueel meer realiseren dan het eigen deel van de RES-opgave. Ook wordt er niet verder gekeken dan 2030, terwijl er ook daarna meer opwek van elektriciteit nodig is en daarmee ook aanpassingen in het elektriciteitsnetwerk.

De doelen voor energiebesparing zijn lastiger te realiseren. Het doel is 11%, maar dat gaat niet in een lineaire lijn. Er is een substantiële energiebesparing gerealiseerd bij woningen. Een succesfactor daarin is het organiseren van laagdrempelige acties, zoals keukentafelgesprekken over wat inwoners in hun huis kunnen doen. Aan de andere kant brengt dit ook een dilemma met zich mee. De inzet van keukentafelgesprekken werpt haar vruchten af, inwoners zijn meer bereid om aanpassingen in hun huis te doen, maar het is erg arbeidsintensief om deze aanpak op te schalen naar de gehele gemeente. Inwoners worden niet alleen via reguliere kanalen bereikt zoals de pers of informatieavonden, maar er wordt ook volop ingezet op sociale media zoals Twitter, Facebook en Instagram. Daardoor weten bewoners de gemeente en nuttige informatie over energiebesparing beter te vinden. Dat is belangrijk, omdat de gemeente afhankelijk is van bewoners voor het realiseren van de doelen in energiebesparing en warmte. Het bewustzijn en de urgentie bij bewoners vergroten om hiermee aan de slag te gaan, is essentieel voor de doelrealisatie. Ook op landelijk niveau kan dit nog beter aangepakt worden. Aan de andere kant wordt de besparing bij woningen deels teniet gedaan door de gebruiksgroei bij bedrijven. Gemiddeld blijft er dan maar een kleine energiebesparing over van ongeveer 1% in 2022 t.o.v. 2021. Er is wel een flinke afname te zien van het gasverbruik o.a. door de energiecrisis, daar staat echter een toename in het elektriciteitsverbruik tegenover. Uit de interviews blijkt dat, tenzij het tempo op gasbesparing afneemt, Oss verwacht 11% energie te kunnen besparen in 2030.

Voor de warmtetransitie moet de kwantitatieve monitoring nog opgestart worden, qua duurzame warmte en het aardgasvrij maken van gebouwen. Er is net een start gemaakt met het opstellen van wijkuitvoeringsplannen voor de Schadewijk en Herpen en er is nog geen complete wijk van het gas afgehaald. Gemeente Oss is redelijk laat met het starten met het opstellen van wijkuitvoeringsplannen. De meeste gemeenten zijn hiermee al verder gevorderd en zetten ook al stappen in de uitvoering. Er zijn tot nu toe alleen kleine stappen gezet in de gemeente, o.a. door individuele woningeigenaren en door woningcorporaties bij duurzame renovatie en sloop/nieuwbouw. Daar gaat het bijvoorbeeld om 500 woningen die aardgasvrij herbouwd worden. Voor bestaande woningen is het lastiger. Afhankelijk

[24] Raadsinformatiebrief 3de RES-monitor, 8 december 2022 en raadsinformatiebrief inzake 3de Monitor RES NOB, 2 mei 2022

van de aanstaande Rijkswetgeving kan in het wijkuitvoeringsplan ook een concrete datum worden opgenomen voor het compleet aardgasvrij maken van de Schadewijk en Herpen. Momenteel heeft de gemeente daar nog geen instrumenten voor. Volgens de ambtelijke organisatie is het haalbaar – maar wel heel ambitieus – om 20% van de gebouwde omgeving aardgasvrij te maken, als het lukt om voor 2030 één wijk aardasvrij te maken en flink te starten met twee andere wijken. Dit vraagt wel om een versnelling én aanpassing van de wetgeving. Inwoners komen waarschijnlijk eerder in beweging als gemeente kan zeggen in jaar X wordt het aardgas afgesloten in wijk Y. Dit beeld wordt ook bevestigd door de monitor van CE Delft. Dit rapport laat zien dat in de meeste sectoren de beoogde doelstelling niet bereikt wordt met het vastgestelde en voorgenomen beleid, met name in gebouwde omgeving moet meer energie bespaard worden en woningen op grotere schaal verduurzaamd worden.

In de Programma-evaluatie van 2022 is kwalitatief gerapporteerd over de voortgang van de doelen. Hierin wordt aangegeven welke acties gerealiseerd zijn[25]. Het gaat dan o.a. om:

- Versterking en uitbreiding campagne 'Oss schakelt door'
- Advies, gesprekken en acties door energieloket Brabant Woont Slim
- Voucheracties, duurzaamheidsleningen en inkoopacties t.b.v. isolatie en warmtepompen
- Informatieavonden en beurzen om kennis te vergroten
- Aanpak energiearmoede door de regionale klusbus en energiebespaarboxen
- Advies en toezicht om bedrijven te stimuleren energie te besparen.

Financiële kaders

In de jaarrekening wordt niet op projectniveau inzichtelijk gemaakt of de individuele projecten (Duurzame Polder, Elzenburg de Geer, wijkuitvoeringsplan Schadewijk en Herpen, energiebesparingsprojecten) binnen de vastgestelde financiële budgetten gehaald worden[26]. Op hoofdlijnen verloopt de realisatie van de doelen binnen de begroting. Door vertragingen in projecten of het niet tijdig kunnen vinden van medewerkers blijft geld soms langer op de plank liggen dan verwacht. O.a. bij projecten die nog niet in uitvoering zijn of waarvoor nog plannen opgesteld moeten worden. Bovendien worden er vanuit het Rijk steeds meer middelen beschikbaar gesteld. Oss heeft middelen ontvangen voor de voorbereidingskosten van het windproject Duurzame Polder, energiearmoede en voor de uitvoering van klimaat- en energiebeleid. Ook is er geld toegekend voor energiebesparing in de vorm van isolatie vanuit het Nationaal Isolatie Programma. Voor de toekomst wordt in de interviews uitgesproken dat de groei van middelen alleen maar toeneemt en dat dit ook nodig is om de doelen te realiseren, zeker voor de opgave na 2030. Het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving vraagt grote bedragen, en afhankelijk van welke rol je als gemeente wil innemen, is er aanvullende financiering nodig.

De raad ontvangt de financiële resultaten op hoofdlijnen via de reguliere P&C-cyclus. In de interviews wordt aangegeven dat de raad – waarschijnlijk - niet op detailniveau wil weten hoe het financieel gaat. Echter is er ook een tussenvorm mogelijk tussen op hoofdlijnen rapporteren en op detailniveau. Daarom is het goed om nieuwe afspraken te maken over de behoefte van de raad over het rapporteren van financiële resultaten. Financiering van energietransitie loopt integraal door de gehele organisatie, het is ingewikkeld en tijdrovend om al deze bedragen voor de raad apart inzichtelijk te maken. Aan de andere kant biedt dit wel meer inzicht in de omvang van de opgave en kan op deze manier ook een realistischere inschatting gemaakt worden van de middelen die nog nodig zijn in de toekomst.

[25] Programma-evaluatie 2022, gepubliceerd op 22 maart 2023

[26] Jaarverslag 2022, gepubliceerd op 24 mei 2023

Monitoring
Er wordt in Oss elke twee jaar een monitoringsrapportage uitgebracht door CE Delft over de voortgang in het realiseren van duurzame opwek van elektriciteit, energiebesparing en warmte. Hierin wordt ook gekeken naar de effecten daarvan op de CO_2-uitstoot en andere broeikasgasemissies. Binnenkort gaat de gemeente deze monitoring zelf oppakken, zodat de raad beter en met actuelere data geïnformeerd kan worden. Aanvullend wordt er jaarlijks een RES NOB monitor uitgebracht voor de gehele RES-regio, met de resultaten voor duurzame opwek, energiebesparing en warmte. Bovendien ontbreekt er momenteel een overzichtelijke monitor waar in één oogopslag te zien is, welke voortgang er geboekt is op de verschillende doelen. De informatie moet uit verschillende rapporten gehaald worden en het is moeilijk om voortgang te zien doordat er in verschillende jaren doelen gemonitord worden.

4.3. Toetsing aan het normenkader

Groen: aan de vastgestelde norm is geheel voldaan
Blauw: aan de vastgestelde norm is gedeeltelijk voldaan
Rood: aan de vastgestelde norm is niet voldaan

Norm
De acties en maatregelen worden uitgevoerd conform planning.

De gemeentelijke organisatie geeft aan dat de grote projecten volgens planning verlopen. Dit is voor het windproject Duurzame Polder, het windpark Elzenburg de Geer en de zonnevelden de Mun en de geluidswal in Herpen ook daadwerkelijk op te maken uit de raadsstukken. Netcongestie belemmert het eventuele zonneveld in Elzenburg de Geer en nieuw te ontwikkelen initiatieven voor grootschalig zon-op-dak. Voor de energiebesparingsdoelen zijn er verschillende doorlopende projecten opgezet, dit is deels conform planning, want er ontbreken tussentijdse mijlpalen waaraan de voortgang getoetst kan worden. Voor de warmtetransitie wordt er gewerkt aan wijkuitvoeringsplannen voor de Schadewijk en Herpen, deze moeten in Q4 2023/Q1 2024 worden opgeleverd en dat is haalbaar. Echter zijn de bovengenoemde planningen op hoofdlijnen opgesteld, zonder tussentijdse mijlpalen. Het is daarom moeilijk inzichtelijk te maken of de grote projecten daadwerkelijk conform planning verlopen. Zonder gedefinieerde mijlpalen waar tussentijds aan getoetst kan worden of het project nog volgens planning loopt, is de voortgang meer een inschatting dan bepaald aan de hand van objectieve factoren. Daarmee is aan deze norm gedeeltelijk voldaan.

Norm
De doelen en ambities zijn bereikt of liggen op koers om bereikt te worden.

Indien er geen grote tegenvallers ontstaan, gaat gemeente Oss de doelen voor duurzame opwek van elektriciteit halen. Er speelt nog wel een aantal risico's, namelijk de normering van het Rijk bij windturbines die mogelijk niet overeenkomen met de wensen van de raad, uitspraken van de Raad van State over windpark Elzenburg de Geer en zonneveld de Mun die anders uitvallen dan verwacht en netcongestie. Over netcongestie worden gesprekken gevoerd binnen de regio. De energiebesparingsdoelen zijn moeilijk haalbaar en ook moeilijk inzichtelijk te maken. Er wordt bespaard in een aantal sectoren, maar dit wordt teniet gedaan door toenames van energiegebruik op andere vlakken. Waarschijnlijk wordt pas in 2030 duidelijk of dit doel gehaald zal worden. Het behalen van de doelen uit de Transitievisie Warmte is bestempeld als heel ambitieus. Er is nog een flinke versnelling nodig om 20% van de gebouwde omgeving voor 2030 aardgasvrij te maken. Er worden stappen gezet, maar nog niet op wijkniveau. Aan deze norm wordt gedeeltelijk voldaan.

Norm
De doelen en ambities worden bereikt binnen de vastgestelde financiële kaders.

Er wordt alleen op hoofdlijnen gerapporteerd over de financiële kaders voor de energietransitie. Uit de jaarrekening en het jaarverslag van 2022 komen geen grote afwijkingen naar voren. De raad heeft vanwege het belang van de opgave al vroeg middelen vrijgemaakt voor de energietransitie. Vanuit het Rijk volgen inmiddels aanvullende middelen. Er is benoemd dat middelen vanwege vertraging in projecten of het ontbreken van voldoende capaciteit langer op de plank blijven liggen dan verwacht. Dit duidt erop dat er geen tekorten zijn voor de uitvoering van projecten. Aan de andere kant is er – met name voor het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving – in de toekomst meer financiering nodig dan nu beschikbaar is gesteld. Voor de raad is niet op projectniveau inzichtelijk gemaakt hoe de uitvoering loopt binnen de financiële kaders. Het is dus nog niet inzichtelijk in welke mate de doelen en ambities binnen de vastgestelde financiële kaders worden bereikt. Al zijn er geen aanwijzingen dat de kaders worden overschreden. Daarmee is aan de norm gedeeltelijk voldaan.

Norm
De realisatie van de doelen en ambities worden periodiek gemonitord op basis waarvan zo nodig tot bijsturing wordt overgegaan.

De monitoring door CE Delft om de twee jaar wordt binnenkort vervangen door jaarlijkse monitoring vanuit de gemeente. Het is nog onduidelijk welke sturingsmogelijkheden dit met zich meebrengt. De jaarlijkse RES-monitor maakt bijsturing mogelijk op de doelen voor duurzame opwek, energiebesparing en in mindere mate warmte. Voor de warmtetransitie worden nog geen concrete resultaten gemonitord. Door het ontbreken van tussentijdse mijlpalen waaraan de voortgang getoetst kan worden en het ontbreken van inzicht in welke mate de doelen en ambities bereikt worden binnen de financiële kaders kan de raad niet tijdig overgaan op bijsturing. Daarmee is aan deze norm niet voldaan.

5. Rol van de raad

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de rol van de raad. Daarbij gaat het om de informatievoorziening aan de raad en de mate waarin de raad met deze informatie in stelling wordt gebracht om te kunnen sturen.

Het hoofdstuk is opgebouwd in drie paragrafen: de beschrijving waarin wordt ingegaan op de kaders (paragraaf 1), de analyse aan de hand van de documenten en interviews (paragraaf 2) en tot slot de toetsing aan de normen (paragraaf 3).

5.1. Rol van de raad

Informatievoorziening en betrokkenheid raad
Om de twee jaar ontvangt de raad een monitoringsrapportage van CE Delft over het energieverbruik, de (hernieuwbare) energieproductie, de energiebalans, de CO_2-uitstoot en andere broeikasgasemissies. Dit rapport maakt ook onderscheid in de verschillende sectoren wonen, werken en verkeer uit de energiebesparingsagenda. Ten slotte worden de resultaten van Oss vergeleken met een aantal Brabantse gemeenten. Jaarlijks levert de RES NOB een monitor op met daarin de voortgang over de duurzame opwek van elektriciteit, de elektriciteits- en warmtebesparing voor de gehele RES-regio en per gemeente. Dit wordt een-op-een doorgezet naar de raad met een raadsinformatiebrief vanuit de gemeente. Hierin worden de aandachtspunten aangestipt. Met deze rapportages krijgt de raad inzicht in de voortgang van de doelen voor duurzame opwek van elektriciteit en energiebesparing en in enige mate inzicht op de uitvoering van de projecten binnen de financiële kaders en de planning.

Aanvullend ontvangt de raad informatiebrieven over belangrijke deelonderwerpen zoals het windpark Duurzame Polder, netcongestie, onderzoek naar de mogelijkheden voor geothermie en de resterende opgave voor grootschalige energieopwekking[27]. Vooral de risico's worden veelvuldig voorgelegd aan de raad, bijvoorbeeld dat door netcongestie geen zonnepanelen op daken aangesloten kunnen worden bij grootverbruikers, wat maakt dat er ook gekeken moet worden naar windturbines.

Bijsturingsmogelijkheden
De gemeenteraad kan bijsturen op basis van de bovenstaande stukken en de reguliere stukken uit de P&C-cyclus. Ook heeft de raad de mogelijkheid om raadsvragen te stellen, zowel over de rapportages als over onderwerpen die leven in de samenleving. Er komen bijvoorbeeld signalen binnen over bepaalde projecten en daarop stelt de raad vragen aan de ambtelijke organisatie omtrent participatie of het breder ondersteunen van groepen in de samenleving. Er wordt met name gereageerd op incidenten is de ervaring van de geïnterviewden.

Voor het windproject in de Duurzame Polder worden regelmatig bijeenkomsten georganiseerd om de raad op de hoogte te houden. Vanwege het belang en de grootte van het project wil de raad erbij betrokken zijn, ondanks dat het eigenlijk een collegebevoegdheid is. Zo wordt er binnenkort nog een opiniërende raadsbijeenkomst georganiseerd om de raad te informeren over de voortgang en het proces van Duurzame Polder. Daarna volgt dan het

[27] Voorbeelden raadsinformatiebrieven Duurzame Polder, Maximale capaciteit bereikt op het elektriciteitsnetwerk in Brabant en Limburg, Geothermie procedure vergunningverlening, Voorlopige herijking van de resterende restopgave grootschalige energieopwekking

besluitvormingsproces. Ook bij het opstellen van de wijkuitvoeringsplannen in de warmtetransitie wordt deze aanpak gevolgd. Bij grote projecten wordt er met de portefeuillehouder afgestemd in welke vormen de raad betrokken wordt.

5.2. Analyse

Oss heeft verschillende manieren om de raad te betrekken bij de uitvoering van de energietransitie, daarnaast is er ook nog een aantal in ontwikkeling. Er lopen ongeveer 30 projecten die te maken hebben met de energietransitie en dat levert veel informatie op. Het is ingewikkeld om overzicht te houden op alle details, zeker aangezien de raad niet dagelijks bezig is met dit onderwerp. De raad wil op allerlei vlakken actie ondernemen en daarover informatie ontvangen. Er zit spanning tussen het gevraagde detailniveau en het niveau van informatie dat werkbaar is om te leveren voor de ambtelijke organisatie. Er gaat veel energie zitten in het betrekken van de raad, het beantwoorden van vragen, voldoen aan moties en de dagelijkse gang van zaken. Daar komt bij dat er bij een aantal partijen weerstand zit op sommige aspecten van de energietransitie. Er is begrip voor de energietransitie doelen, maar er is niet altijd overeenstemming over de invulling van het behalen van de doelen. Dat vergroot het belang om de raad in voldoende mate en op de juiste momenten te betrekken. De ambtelijke organisatie is zich daarvan bewust en schakelt daarover regelmatig met de portefeuillehouder. Een van de redenen dat er een nieuwe monitoringsmethodiek wordt geïntroduceerd is, om beter in te kunnen spelen op de vragen van de raad. Op de daadwerkelijke implementatie van de nieuwe monitoringsmethodiek zal scherp zicht gehouden moeten worden, zodat het ook voldoet aan de informatiebehoefte van de raad én het de juiste sturingsmogelijkheden biedt.

De warmtetransitie is nog in de opstartfase en staat daarom nog minder vaak op de agenda bij de raad. De informatievoorziening hierover aan de raad moet nog op gang komen. Dit wordt o.a. gedaan met de bovengenoemde opiniërende raadsbijeenkomsten. Bovendien is het belangrijk om scherp te hebben welke informatie (bijvoorbeeld plan van aanpak, planning, financiën, voortgangsresultaten) en op welke termijn nuttig is om te delen met de raad. In de interviews wordt benadrukt dat er wel ontwikkelingen moeten zijn geweest waarover geïnformeerd kan worden. In de warmtetransitie zijn er nog veel keuzes die gemaakt moeten gaan worden. De raad heeft aangegeven een actieve regierol te willen pakken door te kiezen voor scenario 2 ‘pragmatische ambitie’ bij het vaststellen van de Transitievisie Warmte in 2021. Daarbij kan gedacht worden aan duurzaamheidsleningen, een gemeentelijke verduurzamingsregeling of het toegankelijker maken van het nationaal warmtefonds en inkoopacties voor isolatie, glas en warmtepompen. Als de raad een stap verder wil en bijvoorbeeld een warmtebedrijf gaat opzetten voor het ontwikkelen van een collectief warmtenet vraagt dat een grotere rol en betrokkenheid. Oss is echter op dit thema nog aan het onderzoeken welke mogelijkheden er zijn.

Uit interviews blijkt vertrouwen in het behalen van de doelen voor duurzame opwek voor 2030. Hierin zit wel enige afhankelijkheid van een aantal externe risico’s, zoals netcongestie, afstandsnormen bij windturbines en uitspraken van de Raad van Staten. De doelen voor energiebesparing en warmte zijn complexer om te behalen en vooral de warmtetransitie vraagt een versnelling van de gemeentelijke organisatie. In de begroting van de gemeente is geen onderscheid gemaakt welke lasten en baten precies gekoppeld zijn aan de energietransitie, het is ondergebracht onder het programma Klimaat, energie en openbare ruimte. Dit wordt bevestigd in de interviews: op projectniveau wordt de financiële informatie met de raad gedeeld, maar niet over het geheel aan projecten. Dat is te tijdrovend om uit te werken, omdat energietransitie integraal speelt binnen de organisatie en er veel projecten zijn waarin een component voor de energietransitie is opgenomen. Ook wordt er aangegeven dat er in de toekomst meer middelen nodig zullen zijn om de energietransitie doelen te realiseren, vooral voor de periode na 2030. Het is de vraag of raadspartijen en individuele raadsleden daarvan op de hoogte zijn. Al is het ook een opgave die niet alleen uitgevoerd moet worden door de gemeenten.

5.2.1. Enquête

Bijna alle raadsleden in Oss hebben een goed beeld van de lokale doelen (92%; grafiek 1) en ook een goed beeld van de regionale doelen (62%; grafiek 2) die zijn vastgesteld voor energie en warmte. Ongeveer evenveel raadsleden (62%) hebben een goed beeld van de wijze waarop deze doelen op elkaar aansluiten (grafiek 3). Relatief weinig raadsleden (16%) geven aan dat de doelen niet goed op elkaar aansluiten.

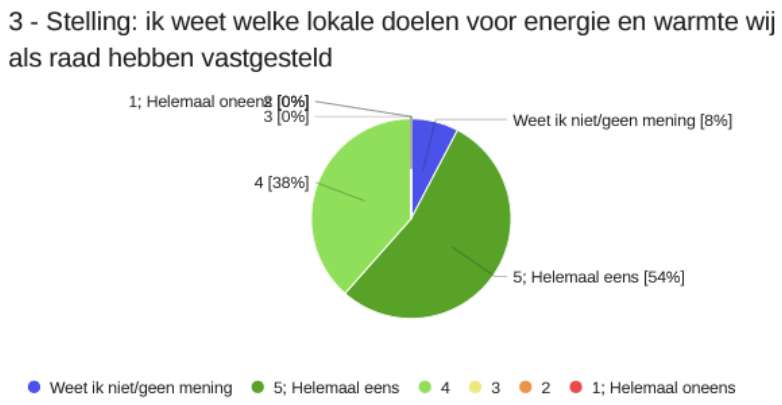

Grafiek 1 - stelling: ik weet welke lokale doelen voor energie en warmte wij als raad hebben vastgesteld

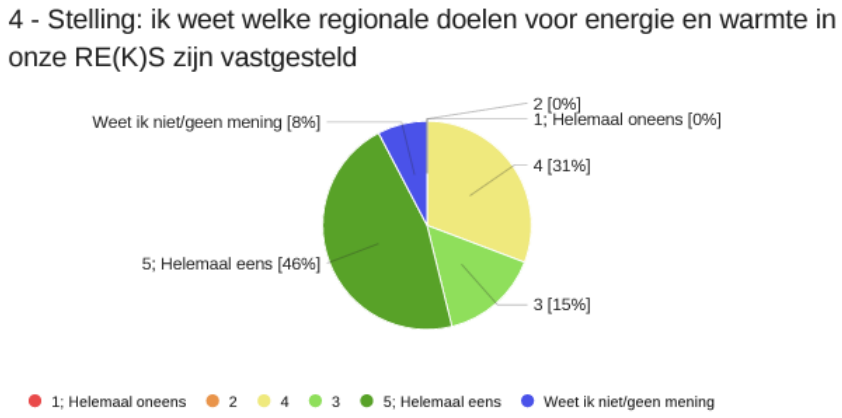

Grafiek 2 - stelling: ik weet welke regionale doelen voor energie en warmte in onze RE(K)S zijn vastgesteld

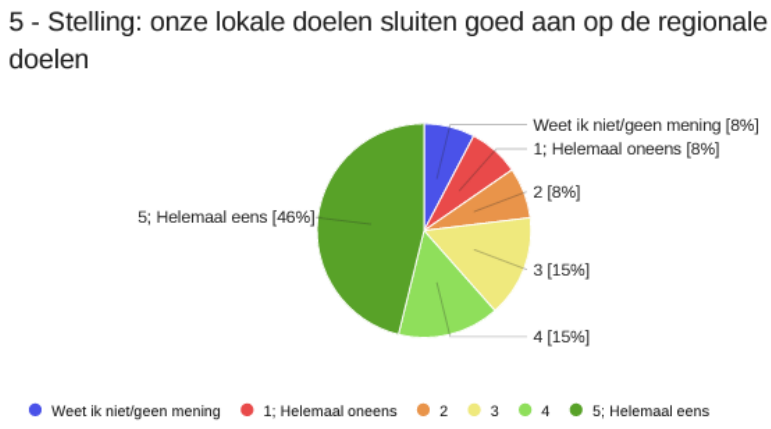

Grafiek 3 - stelling: onze lokale doelen sluiten goed aan op de regionale doelen

Doelen zijn vaak niet in één visiestuk gevat, maar in meerdere. De raadsleden die hebben deelgenomen aan de enquête verschillen van mening in de mate waarin zij goed weten hoe de doelen uit de verschillende visiestukken zich tot elkaar verhouden (grafiek 4). 31% van de raadsleden stelt dat zij weten hoe de doelen uit de visies zich tot elkaar verhouden. 38% van de raadsleden stelt dat zij minder goed weten hoe de doelen zich tot elkaar verhouden en 15% weet het niet of heeft er geen mening over.

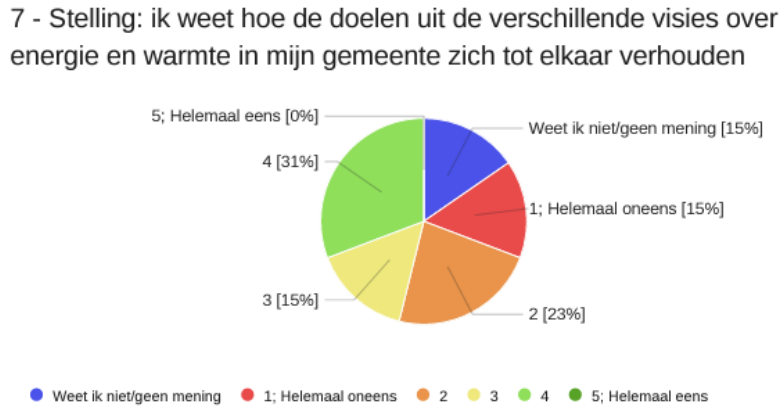

Grafiek 4 - stelling: ik weet hoe de doelen uit de verschillende visies over energie en warmte in mijn gemeente zich tot elkaar verhouden

Opvallend is dat er benoemd wordt door enkele raadsleden dat er geen warmtevisie is voor Oss en de RES-doelen voor warmte onbekend zijn. Tevens wordt er ook aangegeven dat de RES-opgave geactualiseerd zou moeten worden, op basis van de behaalde landelijke resultaten, de ontwikkeling van nieuwe vormen van energie opwekking en de aandachtspunten bij wind- en zonne-energie.

Raadsleden zijn redelijk eensgezind in hun beeld van de activiteiten die lokaal worden uitgevoerd om de doelen te realiseren. 75% van de respondenten heeft een goed beeld bij deze activiteiten (grafiek 5). Er ontstaat een nogal vertekend beeld onder de deelnemende raadsleden van de activiteiten die in de regio worden uitgevoerd. 17% van de raadsleden geeft aan niet/minder te weten van de activiteiten in de regio, 42% is neutraal en 33% is op de hoogte (grafiek 6). Van de planning zijn meer raadsleden op de hoogte. 41% geeft aan goed op de hoogte te zijn van de planning van activiteiten, 42% is neutraal (grafiek 7).

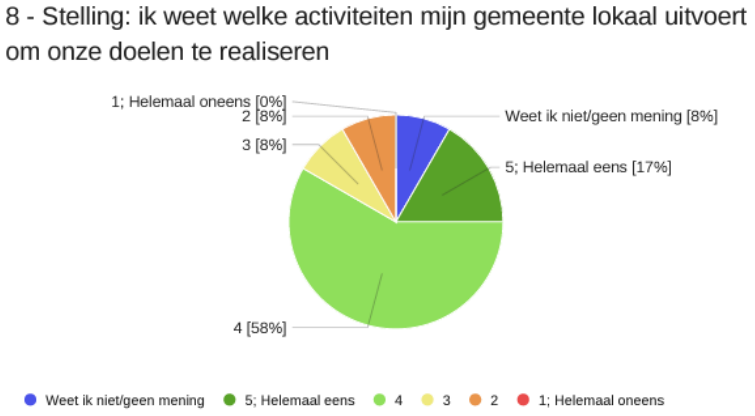

Grafiek 5 - stelling: ik weet welke activiteiten mijn gemeente lokaal uitvoert om onze doelen te realiseren

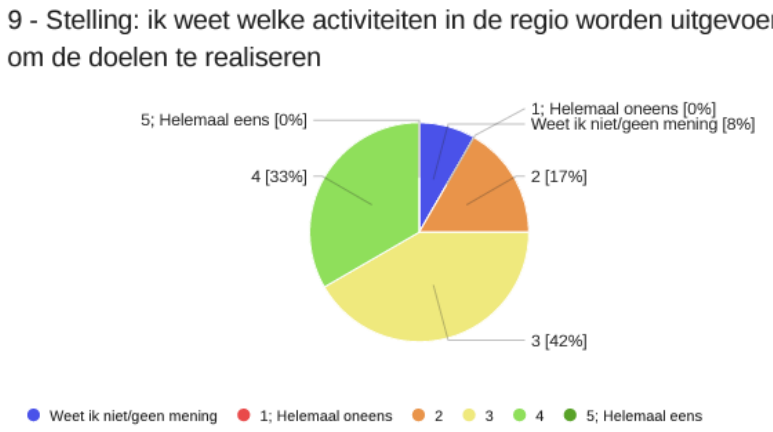

Grafiek 6 - stelling: ik weet welke activiteiten in de regio worden uitgevoerd om de doelen te realiseren.

Grafiek 7 - stelling: ik ben goed op de hoogte van de planning van de verschillende activiteiten

De respondenten zijn positief over de vraag of er duidelijke inhoudelijke kaders zijn gesteld voor de uitvoering. 16% geeft aan dat er beperkt duidelijke kaders zijn gesteld, terwijl 59% vindt dat de raad wel duidelijke inhoudelijke kaders heeft gesteld voor de uitvoering (grafiek 8).
Respondenten zijn relatief een stuk negatiever over de duidelijkheid van de financiële kaders. Een kwart van de respondenten geeft aan dat de raad duidelijke kaders heeft meegegeven voor de financiën, terwijl 50% de gestelde financiële kaders niet duidelijk vindt. 17% is neutraal in zijn of haar mening (grafiek 9).

Uit de enquête blijkt dat een aantal van de deelgenomen raadsleden een gebrek aan inhoudelijke discussie over de kaderstelling heeft ervaren. Zij ervaren hun betrokkenheid en invloed marginaal en merken op dat het college sterk bepalend is in het nemen van besluiten. Deze raadsleden geven aan dat de focus van de uitvoering van de energietransitie vooral ligt op windturbines (zonder financiële participatie) en dat er weinig aandacht is voor energiebesparing en de energietransitie bij bedrijven.

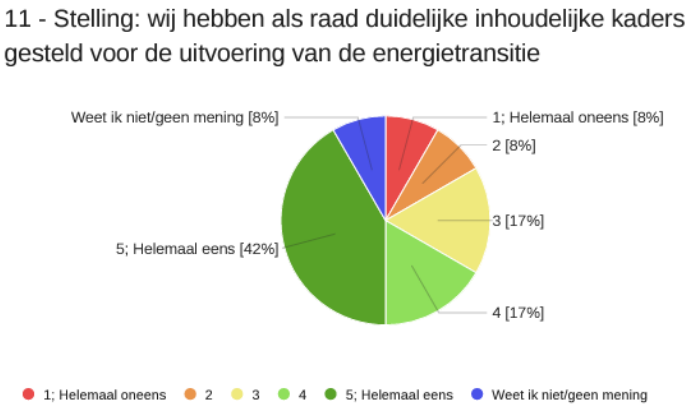

Grafiek 8 - stelling: wij hebben als raad duidelijke inhoudelijke kaders gesteld voor de uitvoering van de energietransitie

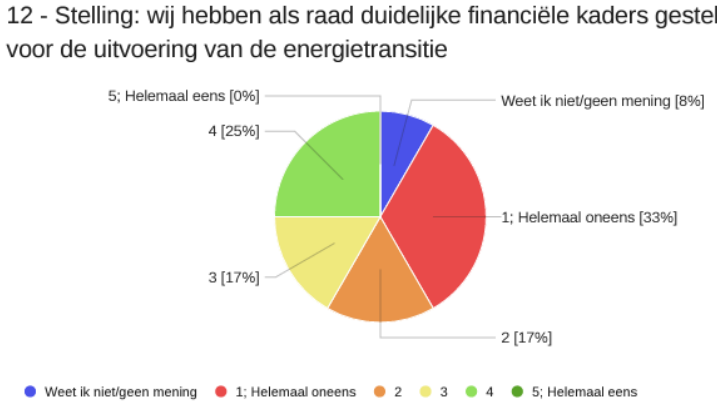

Grafiek 9 - stelling: wij hebben als raad duidelijke financiële kaders gesteld voor de uitvoering van de energietransitie

Een relatief groot deel van de respondenten (36%, grafiek 10) geeft aan dat er duidelijke afspraken zijn met het college over de informatievoorziening. Echter hebben een stuk minder raadsleden (18%) daarbij ook het beeld dat de afspraken díe zijn gemaakt, worden nageleefd (grafiek 11). 27% van de raadsleden vindt dat er beperkt duidelijke afspraken zijn met het college over de informatievoorziening en 45% vindt dat het niet verloopt volgens afspraak.

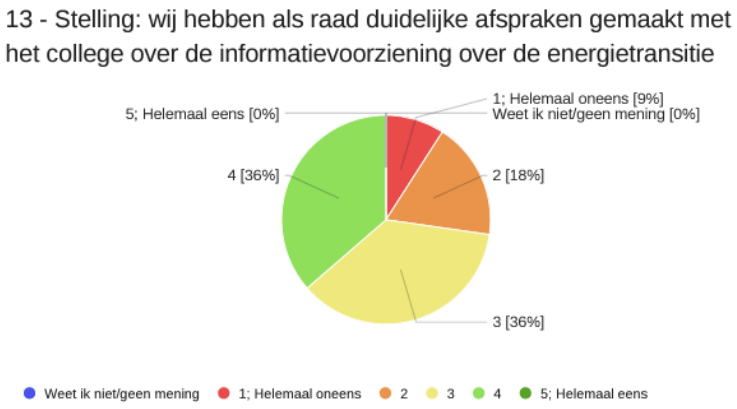

Grafiek 10 - stelling: wij hebben als raad duidelijke afspraken gemaakt met het college over de informatievoorziening over de energietransitie

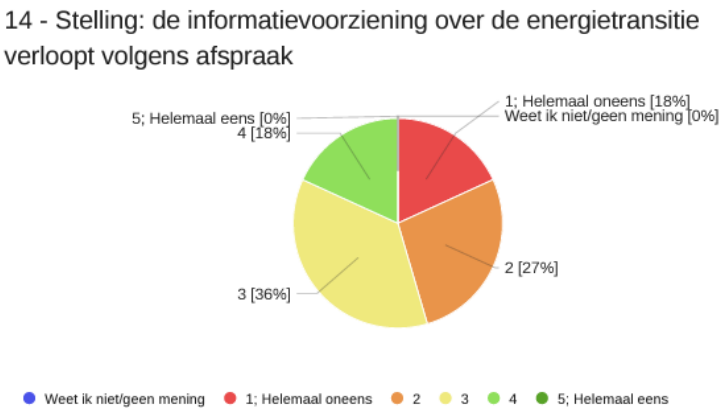

Grafiek 11 - stelling: de informatievoorziening over de energietransitie verloopt volgens afspraak

Eenzelfde beeld komt naar voren als het gaat om de afspraken over de betrokkenheid van de raad bij de uitvoering. 45% van de respondenten geeft aan dat er duidelijke afspraken zijn gemaakt met het college (grafiek 12). Ruim een kwart (27%) geeft aan het er niet mee eens te zijn dat er duidelijke afspraken zijn over de betrokkenheid bij de uitvoering. Nogmaals 45% geeft aan dat de afspraken die zijn gemaakt worden nageleefd, terwijl ook 45% het daarmee oneens is (grafiek 13).

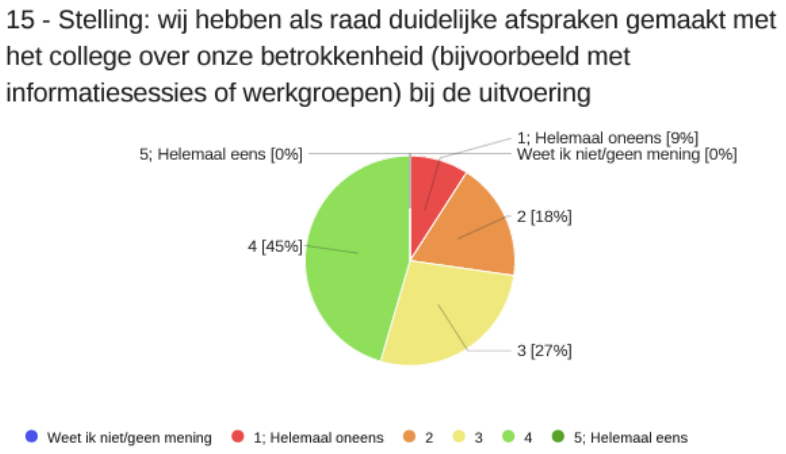

Grafiek 12 - stelling: wij hebben als raad duidelijke afspraken gemaakt met het college over onze betrokkenheid (bijvoorbeeld met informatiesessies of werkgroepen) bij de uitvoering

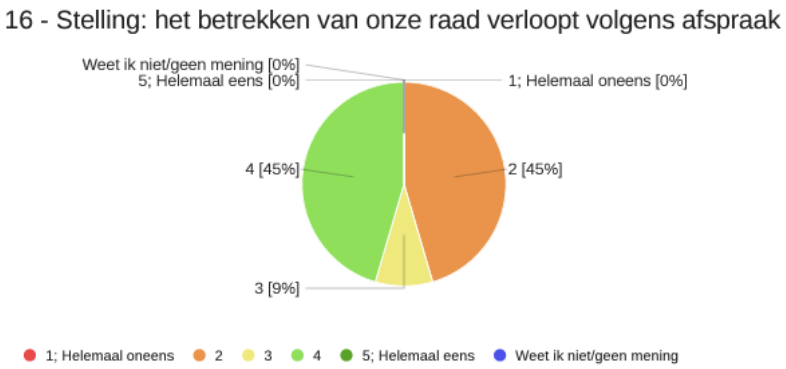

Grafiek 13 - stelling: het betrekken van onze raad verloopt volgens afspraak

Ruim een kwart (27%) van de respondenten geeft aan goed te kunnen zien of de doelen behaald worden (grafiek 14). 18% staat hier neutraal tegenover en 54% geeft aan geen goed zicht te hebben. Ook geeft een meerderheid van de respondenten (72%) aan dat zij niet goed kunnen zien of de uitvoering plaatsvindt binnen de gestelde kaders (grafiek 15). Tegenover slechts 9% van de respondenten die vinden dat met de informatie wél goed gezien kan worden of de uitvoering binnen de kaders plaatsvindt.

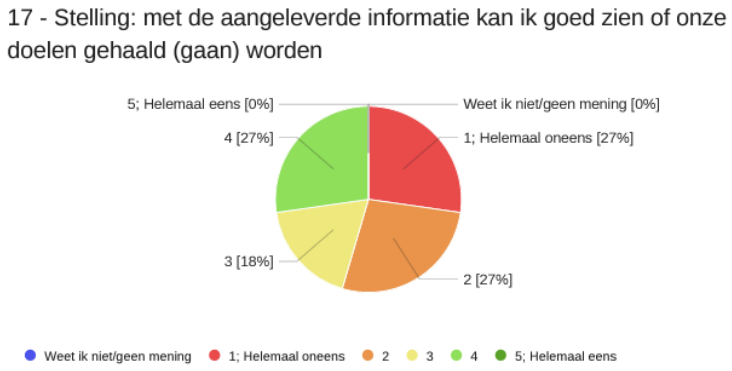

Grafiek 14 - stelling: met de aangeleverde informatie kan ik goed zien of onze doelen gehaald (gaan) worden

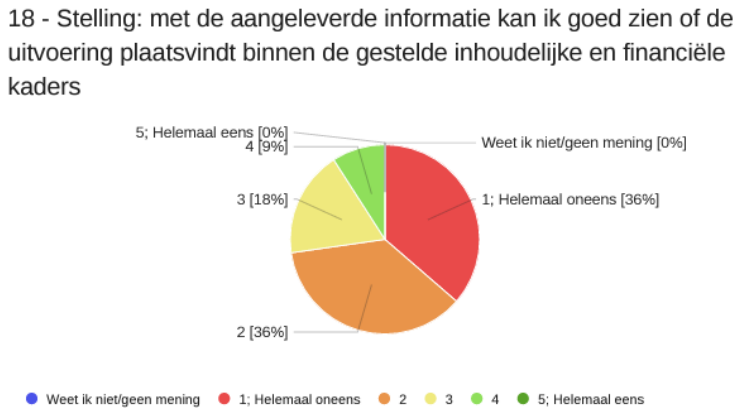

Grafiek 15 - stelling: met de aangeleverde informatie kan ik goed zien of de uitvoering plaatsvindt binnen de gestelde inhoudelijke en financiële kaders

Raadsleden weten zeer goed (82%) welke sturingsmogelijkheden zij hebben (grafiek 16), en deze worden ook benut 64% (grafiek 17). Sturingsmogelijkheden die raadsleden vooral gebruiken zijn technische vragen en artikel 41 vragen, een nota voor een opiniërende bijeenkomst of het indienen van moties en amendementen. Een enkele respondent voert ook gesprekken met de projectgroep en portefeuillehouder. Opvallend is dat er aangegeven wordt door één respondent dat de raad van Oss geen sturingsmogelijkheden heeft. Een andere respondent deelt dat de gestelde vragen en moties nog niet leiden tot het gewenste resultaat, namelijk aanpassing van de plannen op verzoek van de oppositie.

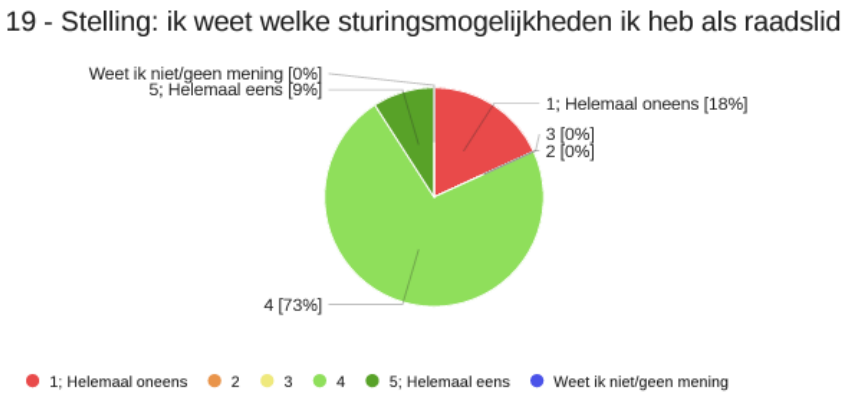

Grafiek 16 - stelling: ik weet welke sturingsmogelijkheden ik heb als raadslid

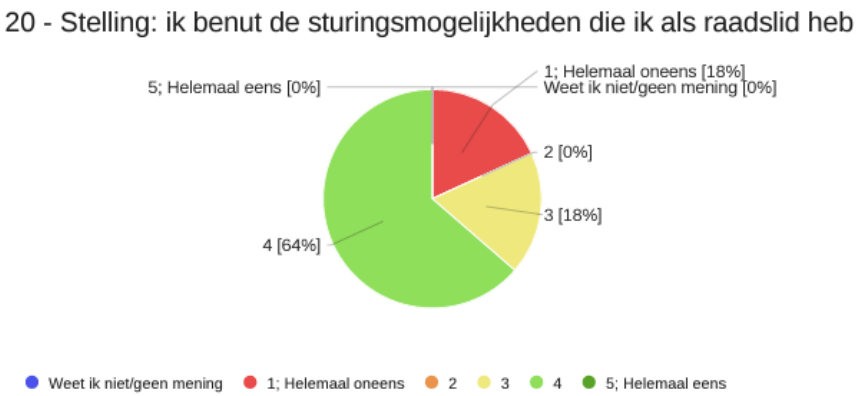

Grafiek 17 - stelling: ik benut de sturingsmogelijkheden die ik als raadslid heb

Minder dan een kwart van de raadsleden (18%) geeft aan dat zij goed kunnen sturen met de informatie en voorstellen die zij nu ontvangen van het college (grafiek 18). 27% staat hier neutraal in en 54% vindt dat zij niet goed kunnen sturen met de informatie die zij ontvangen.

Als toelichting hierbij wordt aangegeven dat er weinig gedaan wordt aan participatie met bewoners. Een aantal respondenten geeft aan dat de belangen van bewoners weinig invloed hebben op de uitvoering van de projecten. Ook politieke partijen hebben aangegeven dat zij vragen hebben bij de haalbaarheid van een aantal projecten, maar de ingezette koers (o.a. bij de Duurzame Polder) wordt aangehouden.

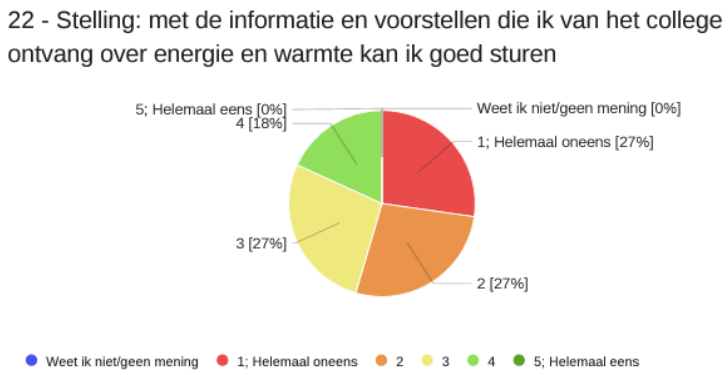

Grafiek 18 - stelling: met de informatie en voorstellen die ik van het college ontvang over energie en warmte kan ik goed sturen

Er wordt een aantal zaken benoemd die de deelnemende raadsleden graag anders zouden willen zien. Er zijn verschillende meningen over de RES-doelstellingen en het bijstellen daarvan op basis van voortschrijdend inzicht in de technieken en kanttekeningen. Er wordt benoemd dat er naar de lange termijn gekeken moet worden. Inwonersparticipatie is zowel bij het aanscherpen van doelen als bij de uitvoering van belang. Ook wordt aangegeven dat de raad graag meer betrokken wil worden bij de wijze waarop doelen worden gehaald. Hierbij wordt o.a. energiebesparing en een grotere rol bij bedrijven benoemd. Ook de wijze waarop de raad betrokken wordt, ziet één respondent graag anders. De huidige werklast zorgt ervoor dat raadsleden (onnodig) worden belast of onderwerpen moeten negeren. Een aantal respondenten benoemt hun beleving dat er vooral uitgevoerd wordt wat er landelijk en regionaal afgesproken is, zonder oog voor de lokale omgeving. Andere doelen zoals veiligheid en haalbaarheid moeten niet uit het oog verloren worden.

5.3. Toetsing aan het normenkader

Groen: aan de vastgestelde norm is geheel voldaan
Blauw: aan de vastgestelde norm is gedeeltelijk voldaan
Rood: aan de vastgestelde norm is niet voldaan

Norm
De informatievoorziening aan en betrokkenheid van de raad is conform de gemaakte afspraken.

Met de jaarlijkse RES-monitor, de tweejaarlijkse monitor van CE Delft en de raadsinformatiebrieven wordt de raad periodiek geïnformeerd over de energietransitie. Aanvullend ontvangt de raad de reguliere stukken uit de P&C-cyclus. Voor een aantal onderwerpen – duurzame opwek en warmte - wordt er opiniërende raadsbijeenkomsten georganiseerd. Dit beeld wordt slechts gedeeltelijk bevestigd vanuit de enquête. Ruim een derde van de respondenten vindt dat er duidelijke afspraken over de informatievoorziening zijn, maar bijna de helft van de respondenten vindt dat de afspraken niet nageleefd worden. Hieruit kan óf de conclusie getrokken worden dat de afspraken die zijn gemaakt over informatievoorziening niet voldoende duidelijk zijn, of het kan ook zo zijn dat de afspraken niet voldoen aan de behoefte van de raad aan informatie. Eerder werd al duidelijk dat er spanning zit tussen het gevraagde detailniveau van informatie door de raad en het niveau van informatie dat werkbaar is om te leveren voor de ambtelijke organisatie. Bovendien is de informatie versnipperd tussen jaarverslagen, de RES-monitor, de CE Delft-monitor en raadsinformatiebrieven. Het is de vraag of raadsleden daarmee de doelrealisatie in Oss voldoende scherp hebben. De

informatievoorziening voldoet hiermee niet aan de informatiebehoefte van de raad en daarmee - in het verlengde - ook niet aan de gemaakte afspraken. Daarmee wordt aan de eerste norm niet voldaan.

Norm
De informatievoorziening aan de raad is zodanig dat de raad tijdig kan zien of de ambities en doelen gehaald gaan worden en bieden inzicht in eventuele bijsturingsmogelijkheden.

Met betrekking tot de doelen voor duurzame opwek van elektriciteit en energiebesparing wordt de raad tijdig en adequaat geïnformeerd over de doelrealisatie, voor de warmtetransitie moet dit nog op gang komen. De raad wordt op hoofdlijnen geïnformeerd over de realisatie van de doelen binnen de gestelde financiële kaders en de planning, dit is onvoldoende voor de raad om tijdig bij te kunnen sturen. De enquête bevestigt het vermoeden dat de raad uit de informatievoorziening niet goed kan halen of de uitvoering plaatsvindt binnen de gestelde kaders. Meer dan de helft van de respondenten vindt dat zij niet goed kunnen sturen met de informatie die zij ontvangen. Aan de tweede norm is niet voldaan.

Bijlage 1 | Overzicht van geïnterviewde personen

College van burgemeester en wethouders

Jacco Peter Hooiveld	Wethouder energietransitie

Ambtelijke organisatie

Business controller ruimtelijk-economisch domein
Concerncontroller
Programmamanager energie- en grondstoffentransitie

Bijlage 2 | Bronnenlijst

Agenda Energiebesparing Oss 2020-2023, vastgesteld 10 maart 2020
CE Delft Energie- en CO2-monitor Oss, Periode 2017-2020
Coalitieakkoord 2022-2026
Duurzaamheidsakkoord 2019-2025, 28 november 2019
Jaarverslag 2022, gepubliceerd op 24 mei 2023
Motie Aanpak energiearmoede tot 130% Klusbus, aangenomen 13 oktober 2022
Motie Energiearmoede voorkomen nu en in de toekomst, aangenomen 11 november 2021
Plan van Aanpak Duurzame Polder Oss – 's-Hertogenbosch
Programma-evaluatie 2022, gepubliceerd op 22 maart 2023
Programmabegroting 2023-2026, vastgesteld 10 november 2023
Programmaplan energietransitie 2023
Raadsinformatiebrief Duurzame Polder, vastgesteld 29 januari 2021
Raadsinformatiebrief Geothermie procedure vergunningverlening
Raadsinformatiebrief Maximale capaciteit bereikt op het elektriciteitsnetwerk in Brabant en Limburg, 15 juni 2022
Raadsinformatiebrief Voorlopige herijking van de resterende restopgave grootschalige energieopwekking, 1 december 2021
Raadsinformatiebrief 3de RES-monitor, 8 december 2022
Raadsinformatiebrief inzake 3de Monitor RES NOB, 2 mei 2022
RES Noordoost-Brabant 1.0, vastgesteld 9 juni 2021
Transitievisie Warmte 2021, vastgesteld 16 december 2021

TwynstraGudde adviseert overheid en bedrijfsleven op veel van de grote en urgente thema's van deze tijd. Denk aan veiligheid, diversiteit, digitalisering, mobiliteit, duurzaamheid, energie, financiën en gezondheid. We bieden onze opdrachtgevers unieke, werkbare oplossingen en brengen complexe projecten en programma's tot een goed einde. Iets creëren van blijvende waarde, daar gaan we voor. Daardoor hebben we een directe impact op (toekomstige) maatschappelijke en economische ontwikkelingen. En dus een grote impact op morgen.

TwynstraGudde

Impact op morgen.